

د خالد بن ولید رضي الله عنه ژوند او جهادي کارنامي

Ketabton.com

ليکوال
عمر شاهين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم	د خالد بن وليد رضي الله عنه ژوند
ليکوال	عمر شاهين
خپړندوی	مسلم خپرنډويي ټولنه - جلال آباد
چاپ وار	لومړی
کمپوز	مصلح الدين حامد
چاپ شمېر	۱۱۰۰
چاپ لړ	۱۶۲
چاپ کال	۱۳۹۴

د چاپ حقوق له خپرنډويي ټولنې سره خوندي دي

د ترلاسه کېدو ځای

مسلم کتاب پلورنځی

پته: اسحاقزی مارکېټ، لانډینی پور، جلال آباد ښار، افغانستان

لړیکشمېرې: ۰۷۰۶۲۶۲۴۶۳ - ۰۷۷۶۰۰۶۴۱۶

برېښنالیک: muslim-pub@yahoo.com

لړ لیک

موضوع	منځ
سرريزه	۱
نوم اونسب يې	۳
د خالد رضي الله عنه اسلام	۴
د مؤته غزا	۶
د مکې فتحه	۸
د بت ماتول	۱۳
د اسلام تبليغ	۱۳
د حنين غزا	۱۳
د طایف محاصره	۱۵
د تبوک غزا	۱۶
اکيدر	۱۷
د اسلام د بلونکي په حيث د خالد رضي الله عنه ټاکل	۱۸
خالد رضي الله عنه د ابوبکر صديق رضي الله عنه د خلافت په دوره کې	۱۹
د طليحه بغاوت	۲۱
ام زمل	۲۳
مسيلمه	۲۵
د یمامي جگړه	۲۶
د مسيلمه قاتل	۳۱
بهرنۍ حملې	۳۲
د عراق په لورې پرمختګ	۳۳
عراق ته د خالد رضي الله عنه روانيدل	۳۴
له هرمز سره مقابلې	۳۵
د ذات السلاسل کاظمه جگړه	۳۷

لړ ليک

موضوع	مخ
حصن المرأة	۳۸
د ثنا د ويا له جگره	۳۹
دولجه جگره	۴۱
د اليس جگره	۴۲
د حيره د خلکو بغاوت	۴۳
الانبار	۴۵
عين التمر	۴۷
د دومة الجندل فتحه	۴۹
حصيد ، خنافس او مضيع	۵۱
د حصيد جگره	۵۲
د مضيع جگره	۵۳
د ثنى او بشر فتحه	۵۴
د فراض جگره	۵۵
پر شام باندې حمله	۵۷
د دمشق جگره	۵۸
د دمشق فتحه	۶۱
د شام عامل	۶۲
د خالد رضي الله عنه غزل	۶۴
د خالد رضي الله عنه وفات	۶۷
ماخذونه	۶۸

سريزه

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على امام النبیین وقائد المجاهدين
سيدنا محمد وعلى اله واصحابه ومن سار على نهجهم وسلک طريقهم
وجاهد في سبيل الله الى يوم الدين اما بعد!
درنو لوستونکو!

د نړۍ تاريخ د حق او باطل په بې شمېره جگړو شاهد دی، په دې جگړو کې
د بري او ماتې معيار د اسلام د يو ستر پوهاند د وينا په اساس په سلو کې
پنځه اويا فيصده د جنگياليو په عقیده، هدف او مورال پورې اړه لري، د
اسلام د د تاريخ پيښې او د خالد بن وليد رضي الله عنه حيرانوونکي
کارنامې زموږ د خبرې تائيد او ملاتړ کوي.

د پورتنیو خبرو د تائيد لپاره د دې وړوکي تاريخي اثر پيښې هم کافي دي
، خو زه د مثال په توګه د هغه وخت د مسلمانانو د جنگي روحيې د
څرګندونې لپاره د خالد رضي الله عنه د هغه ليک يو برخه رانقلوم چې د
فارس د پاچهي د يوه سپه سالار هرمن په نامه يې لېږلی و، (پر داسې وخت
له ځانه پرته هېڅوک هم مه ملامتوه ځکه ما له ځانه سره داسې خلک
راوستې دي چې پر مړينه او شهادت دومره مين دي څومره چې تاسې د
ژوند په خوږو مين يئ، دا د هغه وخت د مسلمانو مجاهدينو د اسلامي
عقيدې او مورال يو غوره مثال دی او د هغوی د بري راز په همدې کې
نغښتی وه، په شهادت مين قوم تل ازاد او کامياب وي ما په همدې هيله د
دې اثر مطالب راټول کړي دي چې زموږ سر ښندونکو مجاهدينو ته د هغه
اتلانو د اتلولۍ او سر ښندنې انځور مخې ته ودرېږي، چې په خپلو
سپېڅلو وینو يې د روم او فارس امپراطورۍ د جاهلې نظامونو د تيارو په

وړاندې د اسلام د ازادۍ بښونکې نظام مشال بل کړ او دا هم ورته څرګنده شي چې د هغه وخت د يو موټې مسلمانانو د بري راز چې د روم او فارس د امپراطورۍ کمپله يې ورتوله کړه په څه کې نغښتې وه ، هغوی يو مخ د قران کريم د دې ايت مصداق وه:

﴿كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ (البقره: ۲۴۹)

ژباړه: ډېر ځله داسې شوي دي چې يو وړوکی ټولګی د الله په امر پريوې لويې ډلې برلاس شوی دی.

د هغه وخت د مسلمانانو د کاميابې راز په سربښندنه ، صبر ، استقامت ، يووالي او ثبات کې نغښتی و.

که زموږ اتل مجاهدين د الله تعالی په لاره کې ځانونه د دې صفاتو په وسيله سنبال کړي نو د مرستې ، فتحې او کاميابۍ ضمانت يې الله جل جلاله کړی دی نور به د ختيځ او لويديځ د فرعونې او صليبي ځواکونو له وحشت ، بربريت د وسلو او ځواکونو له ډېرښت څخه به هېڅ اندېښنه ونه لري.

او په پای کې له تاسو محترمو لوستونکو څخه هيله کوم که چېرته مو په دې کتاب کې نېمګړتيا ولېدله نو د مهربانۍ له مخې يې مسلم خپرندويي ټولنې ته وسپارئ چې په راتلونکې چاپ کې يې اصلاح کړي خپله سريزه د يو شاعر په دې شعر راڼگارم چې وايي:

تورې ډېرې دي خوزره د خالد غواړي
ته خالد بن وليد شه جهان ستا دی

په درنښت

عمر شاهين

نوم او نسب يې

نوم يې خالد رضي الله عنه كښه يې ابوسليمان دی او د محمد صلى الله عليه وسلم له خوا نه ورته په جگړو كې د بې سارې زړورتيا او سربښندنې له امله د سيف الله (د الله جل جلاله توره) لقب وركړ شوی وه، دغه نوميالی او اتل صحابي له هجرت نه شل كاله د مخه په مکه مكرمه كې زېږيدلى وه. د ۴۱ كلونو په عمر د حمص په ښار كې ۲۱ هجري كې وفات شو، د نسب لړۍ يې په لاندې ډول ده: خالد بن وليد بن مغيره بن عبدالله بن عمرو بن مخزوم بن يقظه بن تميم بن كلاب بن مره بن كعب بن لؤي بن غالب بن فهر بن مالك بن نضر بن کنانه.

خالد رضي الله عنه د عربو په يوې مشهورې قبيلې بني مخزوم پورې منسوب و. د پېغمبر صلى الله عليه وسلم نيا فاطمه بنت عمرو بن عابد د خالد رضي الله عنه د غوره نيكه مخزوم د لمسي عمران بن عمرو لمسی وه، همدارنگه د رسول الله صلى الله عليه وسلم سكه ترور عاتكه بنت عبدالمطلب د خالد رضي الله عنه د سكوني تره ابو اميه بن مغيره ښځه وه، دويمه ترور مبسره يې د خالد رضي الله عنه د نيكه مغيره د لمسي عبدالاسد بن هلال ښځه وه ام سلمه د رسول الله صلى الله عليه وسلم ميرمن هم د خالد رضي الله عنه د تره ابو اميه لور وه، د خالد رضي الله عنه مور لبابه صغرى بنت حارث هلاليه د محمد صلى الله عليه وسلم د ميرمن ام المؤمنين ميمونې خور وه، د خالد دويمه ترور لبابه كبرى د رسول الله صلى الله عليه وسلم د تره عباس رضي الله عنه ښځه وه، د خالد رضي الله عنه پلار وليد بن مغيره د نوم او شتو خاوند و. سربېره پر دې يې په خپل قوم كې د پوهې او تدبير له امله هم ښه نوم درلوده او خلكو به ورته په درنه سترگه كتل له نورو قومونو سره به چې كومه شخړه او معامله پيدا شوه نو د

مکې خلکو به دى د خپل او په توگه ورليږه، خالد رضي الله عنه له کوچنيوالي راهيسې ډير هوښيار او زړور و، د ځوانۍ له پيله يې له اس زغلولو، غشي ویشتلو نيزه وهلو او تورې وهلو سره ډيره مينه وه او بشپړ مهارت يې پکې درلوده. چې زلمى شو نو دغه ټولې ښېگړې، چې د هغه وخت د ځوانانو غوره صفات گڼل کيدل، په ده کې تر هر چا زياتې وې. هغه په جگړه کې بالکل د لوړ فطري استعداد خاوند و تر اسلام راوړلو د مخه هم د مکې د قریشو د نظامي کمپونو انتظام، د لښکرو سامان ساتل او د سپرو د رسالې مشري د هغه پر غاړه وه. هغه دغه وظيفې په ډيره ښه توگه سرته رسول، لکه څنگه چې موږ وينو د احد په جگړه کې هغه مسلمانانو ته زښت زيات زيان وراړولى وه.

د خالد رضي الله عنه اسلام

د حديبيه صلحې ته الله جل جلاله فتحه ويلې ده، خو دا فتحه او کاميابي د جسمونو نه بلکې د زړونو فتحه ده د اسلام د خپريدو لپاره امن پکار و او هغه د دغې صلحې په برکت د اسلام په برخه شو دا صلحه او روغه پخپله دښمنانو هم بری گانه د قریشو او مسلمانانو ترمنځ چې تر دغه وخته پورې کوم جنگونه شوي دي په پوځي لحاظ په هغو کې هر ځای د قریشو په صفونو کې د خالد بن وليد رضي الله عنه نوم په ښکاره ډول ليدل کيږي، د جاهليت په زمانه کې د سپرو لښکري ده ته سپارل شوي وي، د احد په جگړه کې د قریشو د لښکرو ښویدلي پښې د ده په بې سارې ميرانه راتينگې شوې وې، د حديبيه په معامله کې هم د قریشو گزمه د همدې پياوړي اتل تر قوماندې لاندې وه. خو سره له دې ټولو خبرو هم د قریشو دغه لوی سپه سالار اسلام ته تسليم شو، وايي چې د هغه ورور وليد بن وليد رضي الله عنه چې تر ده د مخه مسلمان

شوی وه ده ته يې ليک وراستولی وه او داسې يې ورته ليکلي وو خالده! پېغمبر صلی الله عليه وسلم له ما نه ستا پوښتنه وکړه، ته ولې نه مسلمانېږې د دغه ليک له لوستلو وروسته خالد رضي الله عنه په همدې ورځ له مکې نه ووت او د مدينې په لور روان شو، په لاره کې د ده د جنگ او جگړو ملگری عمرو بن العاص رضي الله عنه هم ورسره ملگری شو، هغه ورنه پوښتنه وکړه چې چيرته غې؟ ده ورته وويل: د مسلمانيدو لپاره څم اخر تر کومه پورې؟ عمرو بن العاص ورته وويل زما هم دا نيت وه دواړه يو ځای نبوي دربار ته ورغلل او په اسلام مشرف شول، پېغمبر صلی الله عليه وسلم د هغه په مسلمانيدو په دغو الفاظو دالله جل جلاله شکر اداء کړ: الحمد لله الذي هداك في الاسلام، ثنا او ستاينه هغه الله لره ده چې ته يې د اسلام په لوري هدايت کړې په دې توگه هغه توره او د ميراثې جوهر چې تراوسه د اسلام پر ضد ترينه کار اخيستل کيده د اسلام د مينې او محبت د خپرولو په لاره کې په کار واچول شو. د خالد رضي الله عنه له اسلام راوړلو نه وروسته پېغمبر صلی الله عليه وسلم هغه ته وفرمايل: ستانه زما همدا هيله کيده چې ته به اړومرو مسلمانېږې، خالد رضي الله عنه عرض وکړ ما له مسلمانانو سره ډير مخالفت کړی دی له دې امله زه بېنه غواړم، څرنگه چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم د دعوت بنيادي اصول بشريت ته د امن او سلامتيا د لارې ښودل وو نه د شخصي کينو او جگړو انتقام اخيستل نو د خالد رضي الله عنه د نه ښخو هيڅ سوال نه پيدا کيده، له دې امله پېغمبر صلی الله عليه وسلم هغه ته ډاډگيرنه ورکړه او له اسلام نه مخکې خطاگانې يې ورته وښلې.

د مکې د فتحې او نيولو پر وخت چې خالد رضي الله عنه د مسلمانانو د يو ټولگي د افسر په توگه د محمد صلی الله عليه وسلم له مخې نه تير شو نو محمد صلی الله عليه وسلم پوښتنه وکړه چې دا څوک دی؟ خلکو ورته وويل چې خالد دی، محمد صلی الله عليه وسلم ورته وويل د الله جل جلاله توره ده.

د مټه غزا

مټه په شام کې د یو ځای نوم دی چې د بلقان دې خواته پروت دی په عربو کې چې کومې شرقي تورې مشهورې دي هغه په دغه ځای کې جوړېږي. محمد صلی الله علیه وسلم د بصري د پاچا یا د روم د قیصر په نامه یو خط لیکلی وه. د شام او عربو په سرحدي سیمو کې چې کومو عربي رئیسانو واکمني درلوده په هغو کې یو شرحبیل بن عمرو هم وه. دی د همدې بلقان سیمې حاکم او د قیصر تر فرمان لاندې و. دې عربي کورنۍ له ډیرې مودې راهیسې عیسایي مذهب منلی و او د شام په سرحدي سیمو کې یې حکمراني کوله. د محمد صلی الله علیه وسلم لیک حارث بن عمیر وړی وه، خو شرحبیل سرپرته پر دې چې لیک ته مثبت ځواب ور نه کړ هغه یې شهید هم کړ.

د حارث د قصاص او پور اخیستلو لپاره محمد صلی الله علیه وسلم درې زره لښکر تیار کړ او شام ته یې ولیږه، زید بن حارثه یې چې د محمد صلی الله علیه وسلم یو ازاد کړی مریی وه د دغه لښکر سپه سالار وټاکه او ورته ویې ویل چې که د شهادت لوړ مقام دې په برخه شو نو جعفر طیار او که هغه هم شهید شو نو عبدالله بن رواحه به ددې لښکر سپه سالاران وي، زید رضي الله عنه مریی وه خو ازاد شوی وه، جعفر طیار د علي رضي الله عنه سکه وروړ و او محمد صلی الله علیه وسلم ته ډېر نږدې وه او عبدالله بن رواحه یو مخور انصار او مشهور شاعر و، د خالد رضي الله عنه په څېر نوميالی جگړن هم په دې لښکر کې و، له دې کبله خلکو په دې خبره ډېر حیران وو چې د جعفر طیار او عبدالله بن رواحه غوندي مخور او خالد رضي الله عنه غوندي توريالي اشخاص موجود و نو زید بن حارثه په څه وجه سپه

سالار و ټاکلی شو دا خبره په خلکو کې ډیره خپره شوه خو اسلام چې د کوم عام مساوات د ټینګولو لپاره راغلی و د هغه لپاره دغه راز قرباني او اثار ته ډېره اړتیا وه.

که څه هم دا جګړه د قصاص لپاره وه، خو څرنګه چې د مسلمانانو د ټولو جګړو اصلي هدف د اسلام خپرول او تبلیغ وو نو له دې امله محمد صلی الله علیه وسلم هغوی ته وفرمایل:

چې لومړی هغوی اسلام ته راوبولي، که هغوی اسلام ومانه نو جنگ ته هیڅ ضرورت نشته، کوم وخت چې دغه لښکر له مدینې نه روان شو نو جاسوسانو شرحبیل ته خبر ورکړ، شرحبیل د لښکر د مقابلې لپاره لږ و ډېر سل زره لښکر تیار کړ، له بلې خوا په خپله د روم د قیصر هرقل د قبائیلو د بې شمیره لښکر سره راغی او په مارب کې یې چې د بلقاء په سیمه کې پروت دی واورول زید رضي الله عنه چې له دې حالت نه خبر شو نو ویې غوښتل چې محمد صلی الله علیه وسلم له دې پیښې نه خبر کړي او بیا د هغه حکم ته انتظار وکړي. خو عبدالله بن رواحه رضي الله عنه وویل چې زموږ اصلي مقصد د دغې سیمې نیول نه بلکې د شهادت لوړ مقام گټل دي او دا شی موږ ته هر وخت په لاس راتلای شي. لندا دا چې دا لږ شمیر خلک د جنگ په میدان ور وختل او په سل زره پوځ یې برید وکړ.

په دې لړ کې زید رضي الله عنه د ډېرو غشو او نیزو گوزارونه وخورل او شهید شو، د زید رضي الله عنه له شهادت نه وروسته جعفر بیرغ په لاس کې ونیوه له خپل اس نه را کوز شو لومړی یې په خپله د خپل اس پښې غوڅې کړې او بیا یې په یوه داسې خونړۍ جنگ لاس پورې کړ چې په تورو ټوټې ټوټې په ځمکه ولویده او شهید شو. عبدالله بن عمرو رضي الله عنه وایي چې ما د هغه مړی لیدلی وه د تورو او نیزو (۹۹) پرهارونه پرې معلومیدل او ټول گوزارونه یې د مخې له خوا خوړلي وو، د شا په برخه یې

يو داغ او تپ هم نه معلومیده، د جعفر رضي الله عنه څخه وروسته عبدالله بن رواحه د اسلام بيرغ اوچت کړ، ده هم د زړورتيا او ميرانې جوهر وښوده، خو په پای کې دی هم شهيد کړای شو، د عبدالله بن رواحه رضي الله عنه له شهادت نه وروسته مسلمانان لږ پرېشانه غوندې شول، خو ثابت بن ارقم انصاري د اسلام بيرغ را پورته کړ او ويې ويل: مسلمانانو! اوس تاسو په خپلو منځو کې د يوه تن مشري ومنئ، ټولو ورته وويل چې موږ ستا په مشرۍ راضي يو، خو ثابت ورته وويل: زه د دې کار وړ نه یم، زما په فکر خالد رضي الله عنه ددې کار لپاره وړ دی. ټولو په اتفاق سره د هغه خبره ومنله.

خالد رضي الله عنه را وړاندې شو د اسلام بيرغ يې اوچت کړ او په داسې ميرانه وجنگيده چې په يو گوزار به يې د دښمن پوځيان ځای په ځای کيدل. په صحيح بخاري کې راغلي دي چې په دغه ورځ د خالد رضي الله عنه په لاس کې اته تورې ماتې او کپې شوې، خو له دومره ميرانې سره سره هم د درې زرو کسانو مقابلې له سل زرو تنو سره ډېره کرانه وه، دا د خالد رضي الله عنه د ميرانې او تدبير نتيجه وه چې دغه لښکر روغ راخلاص شو.

د مکې فتحه

د حديبيې د صلحې په برکت دومره وشول چې د يو څه مودې لپاره امن و امان راغی او د حرم مينانو يو ځل د دغه ابراهيمي يادگار يعنې حرم زيارت وکړای شو.

د حديبيې د صلحې له امله د عربو په قبيلو کې خزاغه قبيله له محمد صلی الله عليه وسلم سره سوکندې شوې وه او د دوی دښمني قبيلې بنو بکر له قريشو سره تړون کړی و، د دغو دواړو دښمنو قبيلو ترمنځ له ډېرو مودو

راهیسی جگړې روانې وې، خو کوم وخت چې اسلام را څرگند شو نو د ټولو عربو خپل ځان ته پام شو او دغه جنگونه بس شول، ځکه چې د عربو ټول ځواک اوس د اسلام په مقابله کې په کار اچول شوی وه، کله چې د حدیبیې صلحې په خلکو کې یو څه ډاډ پیدا کړ نو بنو بکر داسې وکتل چې اوس د کسات او غچ اخیستلو وخت راغلی دی، له دې امله یې ناڅاپه په خزاعه حمله وکړه او د قریشو مشرانو هم په څرگنده توګه ورسره مرسته کوله، د خزاعه قبیلې خلکو له نا چارۍ نه حرم ته پناه یووړه، بنو بکر د حرم د احترام له کبله جنگ پریښود، خو د دوی لوی مشر نوفل ورته وویل چې: داسې وخت بیا تاسې ته په لاس نه شي در تلای، مطلب دا چې د حرم په سیمه کې دننه هم د خزاعه وینې توی کړای شوې، دغه وخت محمد صلی الله علیه وسلم په مسجد کې ناست وو چې ناڅاپه دا اواز پورته شو: ای الله جل جلاله! زه به محمد ته هغه معاهده ورپه یادوم چې زموږ او دده د پخوانۍ کورنۍ ترمنځ شویده ای د الله جل جلاله پېغمبره! زموږ مرسته وکړه او د الله بندګان راوبوله ټول به د مرستې لپاره حاضر شي.

پر دغه وخت د خزاعه څلوېښت تنه سپاره چې عمرو بن سالم یې مشر و فریادي راغلل، محمد صلی الله علیه وسلم چې د دوی د مظلومیت فریادونه واوریدل نو ډېر خپه شو، خو سره له دې یې هم قریشو ته استازی ولېږه او دا درې شرطونه یې ورته وړاندې کړل چې له دې شرطونو څخه دې یو ومنلای شي:

۱- د وژلیو د وینې بیه دې ورکړی شي.

۲- قریش دې د بنو بکر له مرستې لاس واخلي.

۳- دا علان دې وکړی شي چې د حدیبیې معاهده ماته شوه.

قرط بن عمر د قریشو له خوا وویل، چې یواځې درېیم شرط مو ومانه خو د استازي له تګ نه وروسته قریش پښیمانه شول او ابوسفیان یې د سفیر په

توگه مدينې ته وليږه چې د حديبيه تړون بيا نوی کړي، ابوسفیان مدينې ته ورغی او د محمد صلی الله عليه وسلم حضور ته يې خپله غوښتنه وړاندې کړه خو د رسالت دربار ورته د بد عهدي او بني خزاعه سره د ظلم له امله خواب ورنه کړ د ابو سفیان سفارت له ناکامۍ سره مخامخ شو.

د اتم هجري کال د روژې مياشتې په لسمه نېټه نبوي سورلي په ډېر برم او پرتم د مکې په لوري وخوځيده لس زره سمبال پوځ ورسره و په لاره کې به ورسره ځای په ځای د عربو قبيلې يو ځای کيدلې، تر څو دغه لښکر مرالظهران ته چې له مکې معظمې نه يو پړاو او يا څه کم يو پړاو لرې دی ورسیده او دغلته يې ديره واچوله.

د محمد صلی الله عليه وسلم د حکم له مخې ټول لښکر ځای په ځای جلا اوړونه بل کړل او ټول ډاک د شپې په تیاره کې روښانه ښکاریده. د لښکر د راتګ خبر د قریشو غوږ ته رسیدلی وه خو سره له دې يې هم د پوره تحقیق لپاره حکیم بن حزام د خديجې رضي الله عنها وراره ابو سفیان او بدیل بن ورقاء يې هغه ځای ته ورواستول خو څرنگه چې ابوسفیان هلته ولیدل شو، نو عمر رضي الله عنه سمدلاسه راووت او نبوي دربار ته راغی او عرض يې وکړ چې د کفر د بېخ ایستلو وخت راوړسیده خو عباس رضي الله عنه د هغه د سرد سلامتی غوښتنه وکړه.

د ابوسفیان ټولې کارنامې هر چاته څرګندې وې او هر يو عمل يې د وژلو لپاره کافي و. د اسلام سره بې کچه دښمني، پر مدينه منوره باندې بيا بيا حملې کول، د مسلمانانو پر ضد د عربو قبيلو راپورته کول او د محمد صلی الله عليه وسلم د وژلو پټه دسيسه، دا ټول شيان هريو دده د وينې بيه کيدلای شوه. خو له ټولو څخه لوړ څيز نبوي عقوه وه چې د ابوسفیان په څېر دښمن په غوږ کې يې هم ورو غوندې وويل د وېرې ځای نه دی. په صحيح بخاري کې راغلي دي چې ابوسفیان له نيولو سره سم مسلمان

شو، خو په تاريخ طبري او نورو کې ددې لنډيز تفصيل د سوال او ځواب په توگه داسې راغلی دی:

رسول الله صلى الله عليه وسلم: څنگه ابوسفیان! اوس ستا په دې خبره پوره باور نه دی راغلی چې له الله جل جلاله نه پرته کوم بل معبود نشته. ابوسفیان: که بل الله جل جلاله وای نو نن به زموږ پکار شوی وای. رسول الله صلى الله عليه وسلم: ایا په دې کې څه شک شته چې زه د الله جل جلاله رسول او پیغمبر یم؟

ابوسفیان: په دې کې لږه شبهه نشته. په هر حال ابوسفیان اسلام ښکاره کړ خو ایمان یې لا ګرځو و. مورخینو لیکلي دي چې وروسته بیا سم مسلمان شو. رسول الله صلى الله عليه وسلم پر دغه وخت اسلامي لښکر پر درې برخو ووېشه د یوې برخې مشر ابو عبیده بن الجراح رضي الله عنه وه او د بلې برخې زبیر بن العوام رضي الله عنه و او د درېیمې برخې سپه سالار خالد بن وليد رضي الله عنه و بیا یې امر وکړ چې نبوي پیغام دې په حجون نومې ځای وریږول شي او خالد رضي الله عنه ته یې امر وکړ چې له لښکرو سره د مکې پاسنۍ برخې ته راشي دا اعلان وشو چې هر څوک وسله کیږدي او یا د ابوسفیان ځای ته پناه یوسي، یا خپله دروازه وتړي نو هغوی ته به پناه ورکړای شي. سره له دې هم د قریشو یوې ډلې مقابلې ته ملا وتړله او د خالد رضي الله عنه په لښکرو یې د غشو وارونه وکړل چې دوه تنه پکې شهیدان شول، له دې امله خالد رضي الله عنه هم ځوابي حملې ته اړ شو، د حملې په نتیجه کې د یوې شیبې وروسته مخالفینو خپل دیارلس تنه مړي په میدان پرېښودل او خپله یې پښې سپکې کړې. کوم وخت چې محمد صلى الله عليه وسلم د خالد رضي الله عنه د تورو پر کهار ولیده نو پوښتنه یې ځینې وکړه، خو وروسته چې ورته څرګنده شوه چې لومړی مخالفینو پر هغوی برید کړی و نو ویې ویل: د الله تعالی فیصله همداسې وه، د الله جل

جلاله شان ته وگورئ هغه دروند حرم چې د بت ماتوونکي ابراهيم خليل الله يادگار و اوس يې په غيږ کې (۳۶۰) بتان ايښودل شوي وو، محمد صلی الله عليه وسلم به هغه يو يو بت د لرگي په څوکه واهه او دا ایت به يې لوسته:

﴿جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾. (الإسراء: ۸۱)

ژباړه: حق راغی او باطل مځوړ شو او باطل يو مځوړ کيدونکی شی دی. وروسته بيا محمد صلی الله عليه وسلم يوه مهمه خطبه ولوسته چې د اسلام زيات احکام په کې بيان شول.

کوم وخت چې محمد صلی الله عليه وسلم له خطبې نه وروسته حاضرينو ته وکتل نو ويې ليدل چې د قریشو غټان له ټولو نه مخکې ناست دي. په دوی کې هغه خلک هم وو چې د اسلام په بريادۍ او تباهي کې يې له هر چا نه زيات رږ او کړاو گاللی وه. هغه کسان هم پکې وو چې ښه خبره به يې له هغه مبارک سره له کنځلو او د گلو پرته بل څه نه وه. هغه کسان هم پکې وو، چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم په مبارک وجود يې د تورو او نيزو گوزارونه کړي وو، هغه کسان هم وو چې په لارو کوڅو کې به يې ورته اغزي اچول. هغه کسان هم وو چې د وعظ پر وخت به يې د محمد صلی الله عليه وسلم پوندې او پښې په وينو سرې کولې او هغه کسان هم وو چې د محمد صلی الله عليه وسلم له وينو پرته يې په بل څه تنده نه ماتيدله، هغه کسان هم ناست وو چې مسلمانان به يې په تودو شگو ځملول او سينې به يې په سرو کړو مهورنو وړداغلي، رسول الله صلی الله عليه وسلم ټولو ته وکتل او په يوه هيبتناکه لهجه يې ترينه پوښتنه وکړه: تاسې څه پوهيږئ چې زه به له تاسې سره څه معامله کوم؟ دغه خلک که څه هم ډېر ظالمان، بدبخت او بې رحمه وو، خو سره له دې هم د خلکو په مزاج ښه پوهيدل، دوی ټولو په يوه غږ وويل: اخ کریم و ابن اخ کریم.

ته زموږ ډېر شريف ورور او وراره يې د محمد صلى الله عليه وسلم له خوا نه
دوى ته هغه ارشاد وشو چې دده له شان سره ورو
لَا تَحْرِيْبَ عَلَيْكُمْ الْيَوْمَ اذْهَبُوا فَاَنْتُمْ الطُّلُقَاءُ.
ژباړه: نن په تاسې هيڅ پړه نشته خي ولاړ شئ تاسې ټول ازاد ياست.

د بت ماتول

د همدغه كال د روژې په مياشت كې محمد صلى الله عليه وسلم خالد رضي
الله عنه د بنو كنانه قبيلې د عزى بت د ماتولو لپاره ولېږه، خالد رضي الله
عنه د محمد صلى الله عليه وسلم د حكم پر اساس دغه بت ټوټه ټوټه كړ.

د اسلام تبليغ

د مكې مكرمې له فتحې نه يوه مياشت وروسته محمد صلى الله عليه وسلم
خالد رضي الله عنه د مسلمانانو د يوې كوچنې ډلې د مشر په توگه د بني
خزيمه قبيلې خلكو ته د تبليغ لپاره استولى وه.

د حنين غزا

حنين د مكې او طائف په منځ كې د يو ناو نوم دى، ذوالمجاز د عربو يو
مشهور بازار دى چې د عرفات له غره نه درې ميله لرې دى. حنين د دغه
غره په لمن كې پروت دى ځينې خلك يې د اوطاس په نامه هم يادوي، د
مكې فتحه د نورو عربو قبيلو لپاره د زغم وړ نه وه، هوازن او ثقيف په
عربو كې ډيرې جنگيالي قبيلې وې، څومره به چې اسلام برى مونده،

همغومره به هغوی پریشانې او وارخطا کیدل او د خپل ریاست او امتیاز د له منځه تللو وېره به ورسره ملگرې کیدله له دې امله د مکې له فتحه کیدلو نه وړاندې د هوازن رئیسان په عربو کې وگرځیدل او د اسلام د مخالفت جوش یې په کې را پیداکړ، دوی د عربو له ټولو قبیلو سره دا قرار داد وکړ چې په مسلمانانو یوه عامه حمله وشي، له دې امله دغو خلکو څلور زره نامتو کسان د مالک بن عوف او دریدبن الصمة په مشرۍ د جگرې لپاره چمتو کړل. او د حنین په ناو کې راټول شول کله چې محمد صلی الله علیه وسلم له دې پېښې نه خبر شو، نو هغه هم لښکر ته د حنین په لورې د تلو حکم ورکړ، د ټول لښکر شمیر دولس زرو ته رسیدله د لښکر د مقدمه الجیش مشري د خالد رضي الله عنه پر غاړه وه. مسلمانان په دغه ورځ د خپل شمیر په زیاتوالي ډیر غره شوي وو، د ځینو کسانو له خولې نه بې اختیاره دا الفاظ ووتل: نن څوک په موږ بریالي کیدای شي؟ خو د الله جل جلاله په دربار کې د دوی دغه نازونه منل شو.

﴿لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمُ مُدْبِرِينَ﴾ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ۝ ﴿٢٥﴾

(التوبة: ۲۵-۲۶)

ژباړه: او د حنین ورځ درېه یاد کړئ چې تاسې په خپل ډېرښت نازیدلئ، خو هغه مو په ښه رانغی او پراخه ځمکه درباندي تنگه شوه بیا تاسې په شا وتښتیدلئ او بیا الله په خپل رسول او مسلمانانو تسلي نازل کړه او داسې

لښکرې يې دروليږلې چې تاسې نه ليدلې او کافران يې په عذاب اخته کړل او همدا د کافرانو سزا ده.

خالد رضي الله عنه په دومره ميرانه او سربښندنه مقابله وکړه چې ټول وجود يې د زخمونو له امله په وينو سور شو، نولس (۱۹) ځايه يې تپونه خوړلي وو. له فتحې نه وروسته محمد صلی الله عليه وسلم په خالد رضي الله عنه پسې گرځيده او بيا بيا به يې داسې فرمايل: که له تاسو نه يوه تن زه خالد ته ور رسولی وای په پای کې محمد صلی الله عليه وسلم په خپله خالد رضي الله عنه په داسې حال کې ومونده چې د زخمونو له لاسه بې سده پروت وو. محمد صلی الله عليه وسلم هغه ته د الله جل جلاله له درباره شفاء وغوښتله، د هغه مبارک د دعاء په برکت خالد رضي الله عنه ډېر ژر روغ رمت شو.

د طایف محاصره

د حنین پاتې مات شوی لښکر طایف ته پناه وېوړه او هلته يې د جنگ لپاره په تياريو لاس پورې کړ. محمد صلی الله عليه وسلم د حنین د مال او د جنگ د بنديانو په باره کې حکم وکړ چې په جعران نومې ځای کې دې ټول خوندي وساتل شي په خپله يې د طایف د تلو اراده وکړه. خالد رضي الله عنه يې د لومړي ټولګي د قوماندان په صفت لومړی لېږلی وه، په دغه جګړه کې ډېر خلک ژوبل او تپيان شول، محاصره شل ورځې اوږده شوه خو ښار فتحه نكړای شو مسلمانان بيرته راستانه شول.

د تبوک غزا

تبوک د یو مشهور ځای نوم دی چې د مدینې او دمشق ترمنځ د مدینې منورې نه تقریباً (۷۶۰) کیلو متره لرې پروت دی، د مټه له جگړې نه وروسته رومي سلطنت په عربو د حملې اراده کړې وه، غسانی کورنۍ چې په شام کې یې د رومیانو تر اثر لاندې حکومت کاوه عیسایي مذهب وه، نو ځکه د روم قیصر ورته د شام حکومت سپارلی و.

د شام د نبطي قبیلې سوداګر به د بنوونه (زیتون) د تیلو د خرڅلاو لپاره مدینې ته راتلل، دوی د مدینې خلک په دې خبر کړل چې رومیانو په شام کې ډیر زیات لښکر راغونډ کړي دي او د یو کال معاشونه یې ورکړي دي، په دې لښکر کې د لخم جذام، او غسان ټول عرب شامل دي او د سرتولګي یې تر بلقا پورې را رسیدلي دي، په مواهب لدنیه کې له طبراني نه دا روایت نقل شوی دی چې د عربو رئیسانو هرقل ته په دې مضمون لیک ور استولی وه چې محمد صلی الله علیه وسلم وفات شوی دی او په عربو کې د کاختی له امله خلک له لوږې نه مري د دې لیک له امله هرقل هغوی ته څلوېښت زره لښکر را ولیږه، څرنګه چې د رومیانو د حملې خبر په ټولو عربو کې خپور شوی و نو له دې امله محمد صلی الله علیه وسلم هم لښکرو ته د چمتووالي حکم ورکړ. له بده مرغه دا کار په داسې وخت کې پېښ شو چې په عربو کې له یوې خوا نه سخته کاختي وه او له بلې خوا نه سخته گرمي وه. له همدې امله محمد صلی الله علیه وسلم د عربو له ټولو قبیلو نه لښکر او مالي مرستې وغوښتې په اصحابو کې ابوبکر رضي الله عنه ټول مال او اسباب راوړ، عمر رضي الله عنه نیم مال او اسباب راوړی وه او عثمان رضي الله عنه درې سوه اوبتان محمد صلی الله علیه وسلم ته

وراندې کړل، نورو اصحابو هم تر خپلې وسې پورې ډيرې مرستې وکړې په پای کې محمد صلی الله عليه وسلم له دیرش زره لښکر سره چې لس زره پکې اسونه وو د رومیانو مقابلې ته روان شو په دغه غزا کې خالد رضي الله عنه طلحه رضي الله عنه، عبدالله رضي الله عنه او ابن عوف رضي الله عنه د پوځ د مختلفو رسالو قوماندانان وو، محمد صلی الله عليه وسلم چې له خپل لښکر سره د تبوک مقام ته ورسیده نو هلته یې شل ورځې تیرې کړې یوحنا د ایله سردار راغی او په خپله یې جزیه ومنله، دجریا او اذرح نومې سیمو عیسایان هم راغلل او جزیه یې ومنله.

اکیدر

په دومة الجندل کې چې د د مشق نه پنځه میله لرې پروت دی اکیدر نومې یو عرب سردار اوسیده دی په دغه سیمه کې د قیصر له خوا نه حاکم و، محمد صلی الله عليه وسلم، خالد رضي الله عنه له څلورو سوه سپرو سره د هغه نیولو ته ورولیږه کله چې خالد رضي الله عنه دومة الجندل ته ورسیده نو د شپې تیاره خوره شوې وه. اکیدر په خپله کلا کې په عیش او عشرت مشغول و، چې ناڅاپه د کلا لویه دروازه ور ووهل شوه د اکیدر ښځې هغه ته وویل چې د دروازې تر شا یو شین ځنگلي غوايي ولاړ دی او په ښکرو یې وهي، اکیدر د ښکار ډېر شوقي وه له خوښۍ نه یې پورته توپ کړ او ژر بهر ته راووت، خالد رضي الله عنه ورته چمتو ناست وه، اکیدر چې د ښکار په نیت راوتلی وه په خپله د خالد رضي الله عنه په لاس ښکار شو، د هغه ورور حسنان یې د خلاصون هڅه وکړه خو ووژل شو بل ورور یې مصاد خالد رضي الله عنه ونيوه او د محمد صلی الله عليه وسلم حضور ته یې ولېږه خالد رضي الله عنه اکیدر په دې شرط خوشې کړ چې ته په خپله د

محمد صلى الله عليه وسلم حضور ته لار شه او د صلحې شرطونه ورته وړاندې کړه، همدا لامل وه چې دى بيا له خپل ورور سره مدينې منورې ته راغى او محمد صلى الله عليه وسلم ورته امان ورکړ. په دې توگه د روميانو حلف مات کړ او د مسلمانانو جزيې ته يې غاړه کېښوده.

د اسلام د بلونکي په حيث د

خالد رضي الله عنه ټاکل

خالد رضي الله عنه يواځې د تورې او جگړې اتل نه و بلکې په خطابت کې يې هم ډېر مهارت درلوده، په هغه وخت کې د خطابت فن هم د جگړې او حرب يو ستر توب گڼل کيده د عربو ستر ستر جنگيالي وژل شوي وو او پاتې نور يې ډله ډله اسلام ته داخلیدل، يواځې د گوتو په شمير يو څو قبيلې پاتې وې چې هغوى ته هم د اسلام دعوت او بلنه ورکول کيدله. له همدې امله محمد صلى الله عليه وسلم خالد سيف الله رضي الله عنه د بنو حارث بن كعب بن مدحج د لارښوونې لپاره وروليږه د هغه د اغيزمنو خطبو نتيجه دا شوه چې د بنو مدحج ستر ستر سرداران پخپله مدينې ته راغلل او اسلام يې ومانه.

تر دغه ماموريت وروسته محمد صلى الله عليه وسلم خالد رضي الله عنه د يوې تبليغي ډلې په مشرۍ بنو عبدالمدان نجراني ته د اسلام د دعوت لپاره وليږه او تاکيد يې پرې وکړ چې توره دې بايد په تېکې کې وي، تر څو دې مقابل لورى مجبور نه کړي بايد کار ترينه وانخلي. خالد رضي الله عنه له خپلې ډلې سره کور په کور وگرځيده او خلک يې د حق لور ته رابلل، د هغه د بې سارې تبليغ په نتيجه کې ټوله قبيله په اسلام مشرفه شوه او د نبي کریم صلى الله عليه وسلم حضور ته راغله. د لسم هجري کال په آخر کې رسول کریم صلى الله عليه وسلم د يمن ختيځ او لويديځ لورې ته يوه يوه

ډله د علي او خالد رضي الله عنه په مشرۍ وليږله او بيا يې ورته يادونه وکړه چې په کفارو يواځې هغه وخت حمله وکړي چې لومړی هغوی درياندې بريد وکړي. کله چې هغوی ته تبليغ وشو نو په ځواب کې يې په خالد رضي الله عنه او د هغه په ملګرو د خښتو او تيږو باران جوړ کړ، خالد رضي الله عنه له ناچارۍ نه د مقابلې لپاره را وواته خو وروسته بيا هغوی پخپله اسلام ومانه.

خالد رضي الله عنه د ابوبکر صديق رضي الله عنه

د خلافت په دوره کې

د رسول صلی الله عليه وسلم له وفات نه وروسته، ابوبکر صديق رضي الله عنه د مسلمانانو د لومړي خليفه په توګه وټاکل شو له دې سره سم يو شمېر مناققانو هرې خواته د بغاوت اعلان وکړ، د هغوی شورش او فتنه اچول ډېر خطرناک اقدام وو، خو ابوبکر صديق رضي الله عنه د پخې ارادې او حوصلې خاوند انسان و، د هغه د عمر زياته برخه له نبي کریم صلی الله عليه وسلم سره تيره شوې وه، له همدې امله يې پر حق باندې په ثبات او ټينګار کې د ذرې هومره کمښت هم را نغی، د رسول الله صلی الله عليه وسلم خليفه يوولس جندي جوړې کړې او د يوولس سربښدونکو صحابه وو ته يې ورکړې.

د يوې ډلې بيرغ يې خالد رضي الله عنه ته په لاس ورکړ او د طليحه د ځپلو لپاره يې وليږه.

د دويمې ډلې بيرغ يې عکرمه بن ابوجهل ته ورکړ او د مسيلمه بن کذاب مقابلې ته يې وليږه.

د درېيمې ډلې بيرغ يې مهاجرين بن اميه رضي الله عنه ته ورکړ او ورته ويې فرمايل چې ته يمن ته د اسود عنسي د سر غروونکي لښکر د ماتولو لپاره لار شه، له هغه نه چې وزګار شوې حضرموت ته لار شه د بني کنده

سرغړوونکي هم ښه زبون کړه.

څلورم پیرغ یې خالد بن سعید ته ورکړ ورته ویې ویل چې ته د شام پولو ته لاړ شه او د هغه ځای سرغړوونکي قبائیل سمې لارې ته راوبله.

پنځم پیرغ یې عمرو بن العاص رضي الله عنه ته ورکړ او د بني قضاغه په لور یې ولیږه چې د شمال او لويديځو سیمو عرب وو. دغه خلک له هغو قضاغه وو نه بېل و چې د شام په شا و خوا کې یې استوگنه غوره کړې وه.

د شپږمې ډلې پیرغ یې حذیفه بن محسن الغطفایي ته ورکړ او د اوبا د خلکو مقابلې ته یې ورولیږه.

اووم پیرغ یې عرفجه بني یرتمه رضي الله عنه ته ورکړ او د مهره قبائیلو ته یې ورولیږه او دا یې هم ورته وویل چې وړاندې لارې نو ته او حذیفه رضي الله عنه سره یو ځای شی.

د اتمې ډلې پیرغ یې شرحبیل بن حسنه ته ورکړ او ورته ویې ویل چې ته په عکرمه بن ابوجهل پسې ورو ورو ورځه کله چې له مسيلمه نه فارغ شوی نو د بني قضاغه په لور لاړ شی.

نهم پیرغ یې معن بن حاجر رضي الله عنه ته ورکړ، هغه یې د بني سلیم او د هغوی هم فکره ملگرو هوازن په لور ولیږه.

لسم پیرغ یې سوید بن مقرن رضي الله عنه ته ورکړ او ورته یې وفرمایل: چې ته د یمن د تعاما نومې سیمې په لور لاړ شه.

یوولسم پیرغ یې علاء بن الخضرمي رضي الله عنه ته ورکړ او بحرین ته یې ولیږه.

دلته په خاصه توګه دغه خبره د یادونې وړ ده چې دغو ټولو ځایونو ته ابوبکر صدیق رضي الله عنه د خپلو استازو په لاس په دې مضمون باندې لیکونه ولیږل چې د اسلام دین ومني او سمې لارې ته راشی که نه نو د خپل ارتداد له انجام نه و ډار شی.

د طليحه بغاوت

په سر غړوونکو قبائیلو کې تر ټولو خطرناک شورش د طليحه وه چې د بني طی، جديله او غوث قبيلې يې هم له ځان سره يو ځای کړې وې، د دغو قبيلو ځينې خلک سمدلاسه ورسره ملګري شول او ځينې نورو ورسره د يو ځای کيدو وعده کړې وه، طليحه ډېر مکار او چالاکه سړی وه، هغه په درواغو د نبوت دعوه کړې وه، د لوت او شوکې ډېر لېوال خلک ورسره يو ځای سره شوي وو د عدي بن حاتم په واسطه باندې د بني طی او جديله قبيلو د هغه ملګرتيا پرېښوده او له مقابلې نه پرته يې اسلام ته غاړه کېښوده. خالد رضي الله عنه له خپل لښکر سره د طليحه په لور روان شو، هغه له ځانه مخکې د انصار دوه نوميالي صحابه عکاشه بن محصن او ثابت بن اقرن د خپل پوځ مشران کړل او د مخه يې وروليږل، له هغې ځوانه د طليحه ورور جیال پر دوی حمله وکړه، خو دواړو نومياليو په ډېر ثبات او مېړانه ورسره مقابله وکړه د جګړې په پای کې جیال ووژل شو، نورو ملګرو يې چې هغه دا حال وليده د هغه سړی يې په ميدان کې پرېښوده او خپله په تېښته وتښتيدل، طليحه د ورور په مرګ ډېر خواشينی شو په ډېره غوسه يې له خپل بل ورور مسيلمه سره د اسلام په لښکر يرغل وکړ، د اسلام نوميالي اتلان عکاشه او ثابت په دغه جګړه کې شهيدان شول، تر څو چې خالد رضي الله عنه را رسیده نو طليحه د اسلام لښکر ته له زیان رسولو وروسته بیرته ستون شوی و، خالد رضي الله عنه د طليحه په دغه عمل له غوسې نه تاو راتاو کیده په همدغه حال کې بزاخه ته ورسیده. طليحه همغلته موجود و دواړو لښکرو خپل صفونه جګړې ته برابر کړل د عربو مشهور پهلوان عینیه بن حصن هم له طليحه سره وو، د هغه تر مشرۍ

لاندې اوه سوه فراريان په نهايت ميرانه جنگيدل، طليحه يو خادر پر سر اچولی وه او د لښکر شاته ولاړ وو، تر ډېره ځنډه پورې د دغې جگړې کومه نتيجه را ونه وتله اخر عيينه په تنگ شو او له طليحه نه يې پوښتنه وکړه، مهرباني وکړه ووايه چې تاته جبرائيل راغلی او څه يې درته ويلې دي که نه، طليحه ورته وويل چې تر اوسه دی نه راغلی مسلمانانو په ډېر جوش او خوږ سره د خالد رضي الله عنه تر مشرۍ لاندې حمله کوله، د جنگ د دوام په نتيجه کې د طليحه ملگري بې زړه شول د جگړې فشار شيبه په شيبه پرې زياتيده اخر عيينه بيا ورغی او پوښتنه يې ترينه وکړه چې جبرائيل راغلی دی که نه، زموږ خوبه اوس هر څه پای ته ورسې، هغه ورته وويل هو راغلی و او داسې يې راته وويل:

ان لك رحاً كرحاه و حديثاً لا تنساه.

ژباړه: تاسو هم له داسې سختې جگړې سره مخامخ یئ لکه څنگه چې مسلمانان دي او ددې جگړې پېښې به مو هيڅکله هيرې نشي. عيينه چې د هغه دا خبره واوریده نو له غوسې نه يې اور واخيست او چيغه يې کړه:

قد علم الله ان سيكون حديث لا تنساه.

ژباړه: بې له شکه الله جل جلاله ته څرگنده ده چې څو شيبې وروسته به داسې پېښې منځ ته راشي چې هيڅکله به يې هيرې نکړئ. په پای کې عيينه له ډېر نهيلۍ نه د خپلې قبيلې خلکو بني فزاره ته يې نارې کړې ای بني فزاره! بس دی، بيرته لاړ شئ، دا سړی پيغمبر نه دی بلکې يو مفسد، حيله باز او درواغجن انسان دی بني فزاره چې هسې هم له جگړې نه په تنگ شوي وو د خپل سردار دا خبره يې چې واوریده نو په منډه يې پيل وکړ د هغوی له تېښتې سره د طليحه لښکر هم ماتې وکړه، طليحه خپله ښځه فوار نوار له ځان سره په اس سوره کړه او اس ته يې پونده ورکړه د تېښتې

په حال کې يې خپل لښکر ته وويل: اې خلکو! په چا چې زما په څېر حال راشي نو زما په څېر دې خپله خپله جوړه له ځان سره وتښتوي. طليحه چې د جگړې له ميدان نه اس ته پورته ورکړه نو ايله د شام په سرحد کې له اس نه راکوز شو او دمه يې وکړه او په بني کلب کې يې استوگنه غوره کړه، په دې توگه د طليحه ټول لښکر تيت او پرک شو او د نبوت له ادعا نه يې لاس واخيست څه موده وروسته هغه ته څرگنده شوه چې هغه ټولو قبائيلو چې د هغه اطاعت يې منلې و، بېرته اسلام ته غاړه ايښې ده نو ده هم له سره اسلام ومانه کله چې عمر رضي الله عنه خليفه شو نو طليحه هم د بيعت لپاره راغی، عمر رضي الله عنه د هغه له ليدو سره سم وفرمايل: ته د عکاشه او ثابت په څېر صحابه و قاتل يې، زما زړه هيڅکله درته سپين کيدای نه شي طليحه ورته وويل: امير المؤمنين! ته د هغوی په هکله ولې دومره اندېښمن يې؟ الله جل جلاله زما په لاس هغوی د عزت او درناوې لوړ مقام ته ورسول شهادت يې ورپه برخه کړ، خو زه يې هم د هغوی په لاس ذليل او رسوا نه کړم عمر رضي الله عنه له دې خبرې وروسته د هغه بيعت ومانه او ورته ويې ويل: اې دوکه کوونکيه! کهانت او (چل بازې) څه شوه؟ هغه ځواب ورکړ: امير المؤمنين! هغه پای ته ورسیده، له عمر رضي الله عنه نه چې راستون شو نو خپل قوم ته راغی، وروسته يې بيا د عراق په جگړو کې له سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه سره په ډېره مېړانه برخه واخيسته.

ام زمل

ام زمل يوه ډېره ښکلې ښځه وه د بنو غطفان قبيلې د سردار مالک بن حذيفه لور وه، د هغې مور ام فرقه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په وخت کې وژل شوې وه او ام زمل د وينځې په توگه بي بي عايشې ته ورکړل شوې

وه، خو هغې بيا ازاده كړه، د مور د قتل پيښې يې په زړه كې اور بل كړې وه، له همدې امله، هغې سره هم د پيغمبرۍ د دعوي هوس پيدا شوی وه، ځكه په دې توگه يې كولای شول چې خپل كسات واخلي، د هغې د بې سارې ښكلا او حسن له امله يو زيات شمير ځوانان پرې را ټول شوي وو، يو شمير مرتدې قبيلې هم ورسره ملگرې شوې وې، هغه د خپل لښكر په ځواك ډېره مغروره وه، او په دې خبره هم ډېره نازيده چې د خپل حسن په جادو سره ډېر ستر ستر اتلان د ځان تابع كولای شي.

خالد رضي الله عنه چې د دغې بنيالسته بلا له حاله خبر شو نو له خپل لښكر سره ور روان شو، كله چې د هغې استوگنځي ته ورنږدې شول، نو هغه د مقابلې لپاره چمتو وه، دواړه لښكرو د جگړې لپاره صفونه برابر كړل او جگړه پيل شوه، ام زمل په يوه اوښه سپره وه او د جگړې د ميدان په منځ كې ولاړه وه، پلويان يې د اوښې له يوې او بلې خوانه را چاپير شوي وو، په ډېر ثبات او ميرانه جنگيدل جگړه به چې هر څومره سختيدله د ام زمل پلويانو به هم همغومره ثبات او ميرانه ښودله او هغې به هم ورته پاروونكي وينا كوله او جگړې ته به يې هڅول اخر مسلمانان په دې پوه شول چې تر څو پورې د ام زمل او ښه ولاړه وي دا جگړه به همداسې روانه وي، له همدې امله د اسلام نومياليو اتلانو د ام زمل د اوښې په لور حمله وروړه د هغې شاوخوا جنگيالي يې تارو مار كړل، په پای كې مسلمانانو د دې مرتدې ښځې د اوښې تانگونه پرې كړل او دا يې پر ځمكه را وغورځوله ام زمل چې د اوښې له كجاوې نه را وغورځيدله نو، د كوم مسلمان په لاس ووژل شوه، ملگرو يې چې د ښكلا بت نسكور وليده نو دوه يې خپلې كړې او دوه پردۍ، په يوه شيبه كې له ميدانه ترې تم شول، په دې توگه د دې شورش اور مړ شو او د عربو له شمال ختيځې برخې نه د ارتداد كمپله ټوله شوه.

مسيلمه

مسيلمه د نبوت يو درواغجن مدعي و، له هغه سره د بني حنيفه څلويښت زره سواره ملگري وو، له همدې امله يې په څرگنده توگه بغاوت ته ملا تړلې وه، په يمامه نومې ځای کې يې چې د عربو د سيمې له منځنۍ برخې نه يو څه اندازه د ختيځ لور ته پروت دی، مرکز نيولی و، ابوبکر رضي الله عنه د باغيانو د دغه سيلاب د مخنيوي لپاره عکرمه رضي الله عنه ورلېږلې وه خو د هغه له لاسه څه پوره نشول شرحبيل رضي الله عنه چې د هغه له ماتې نه خبر شو نو په لاره کې ايسار شو عکرمه رضي الله عنه چې د خلافت دربار ته د خپلې ماتې خبر وليږه، نو ابوبکر صديق رضي الله عنه سمدلاسه ورته په ځواب کې وليکل چې:

پام چې له هغه ځای نه بېرته را نشي، مسيلمه کذاب پريږده حذيفه او عرفجه رضي الله عنه ته ورشه وروسته تر هغې بيا د يمن په حضر موت کې له مهاجر رضي الله عنه سره يو ځای شه.

شرحبيل رضي الله عنه ته يې وليکل چې خالد بن وليد رضي الله عنه دغې خواته در روان دی تر څو دلته نه وي در رسيدلی هر چيرته چې يې همغلته اوسه، کله چې د مسيلمه کذاب معامله پای ته ورسیده، نو ته بيا د عمر و بن الفاص رضي الله عنه مرستې ته چې د بني قضاغه ته ورغلی دی ورشه. خالد بن وليد رضي الله عنه د مهاجرو او انصارو له يو شمير لښکر سره د مسيلمه د بغاوت د شنډولو لپاره وخوځیده. شرحبيل رضي الله عنه چې د خالد د راتگ خبر واوریده نو د هغه له راتگ نه مخکې يې له پنځواني ځای نه کوچ وکړ او د مسيلمه له لښکر سره مخامخ شو، له جگړې وروسته دی هم د عکرمه په څير له ماتې سره مخامخ شو، خالد رضي الله عنه چې له دغه

حاله خبر شو نو شرحبیل رضي الله عنه یې ملامت کړ له بلې خوانه ابوبکر صدیق رضي الله عنه د مرستې لپاره په دې خاطر چې د شاله خوا نه پرې څوک برید ونه کړي سلیط رضي الله عنه هم له یو شمیر لښکر سره ور ولیږه.

د یمامي جگړه

خالد رضي الله عنه د مسيلمه کذاب د سيمې په عقربا نومې ځای کې له خپل لښکر سره ډیره شو. مسيلمه چې د مسلمانانو د لښکر له راتګ نه خبر شو، نو خپل نوميالی افسر مجاعه بن مراره یې له یوه کوچني لښکر سره د هغوی مقابلي ته ولیږه خو د اسلام ننگیالیو هغه له خپلو ملګرو سره ژوندي ونيوه.

وروسته بیا مسيلمه خپله د جګړې لپاره ځان چمتو کړ خپل ټول مال او اسباب یې د لښکر شاته کښېښوده، د مسيلمه زوی شرحبیل د بنو حنیفه د سپر و په مخکې داسې پاروونکي وینا وکړه چې هغوی یې له یوې مخې را وپارول او د جګړې میدان ته یې ور ودانګل جګړه په زښت زیات جوش و خروش پیل شوه، حق او باطل دواړه په پوره مېړانه او سربښندنه جنګیدل د بنو حنیفه له خوا نه لومړی حمله نهار الرجال نومې افسر وکړه په ډېره مېړانه د مسلمانانو په صفونو کې ورننوت خو د عمر رضي الله عنه ورور زید بن خطاب رضي الله عنه ورسره مقابله وکړه او ویې واژه، د نهار الرجال له وژل کیدو نه وروسته د بني حنیفه د جګړې شدت نور هم زیات شو هغوی ټول له یوې مخې را وپاریدل، دواړه پوځونه سره لاس و ګریوان شول، د تورو خربهار او شرنګهار د خلکو غوږونه کنول، هرې خواته د وینو ویالې بهیدلې د دواړو خواو نه انبار انبار مړي په میدان پریوتل، مسلمانانو په

ډېره ميرانه مقابلې کوله، خو بني حنيفه به شيبه په شيبه په جگړه کې لا پسې توديدل، يو ځل خويي داسې سخته حمله وکړه چې نږدې و مسلمانان وتبستي، د پوځ مشرانو چې هر څومره زيار ويوسته خو سره له دې هم مسلمانان شيبه په شيبه په شا روان وو، په دغه سخته جگړه کې د مهاجرينو بيرغ وړونکي عبدالله بن حفص رضي الله عنه شهيد شو، د حذيفه غلام سالم رضي الله عنه ور منډه کړه او بيرغ يې بيرته لوړ کړ، د پوځ د افسرانو او ځيني اتلانو د بې ساري اتلوالۍ سره سره هم د مسلمانانو پوځ شيبه په شيبه په شا روان وو، پر دغه وخت چې د مسلمانانو پوځ په پر له پسې توگه پر شا روان وو، بني حنيفه ته په دغه وخت کې دا فرصت په لاس ورغی چې د خالد رضي الله عنه پر خيمه د خپل سردار مجاعه د خلاصون لپاره حمله وکړه، خالد رضي الله عنه د دغې ناڅاپي حملې له امله پخپله هم دې ته اړ شو چې خيمه پرېږدي او پر شا ولاړ شي حمله را وړونکي مجاعه ته را ورسيدل، په همدغه لنډه شيبه کې خالد رضي الله عنه مسلمانان بېرته سره را منظم کړل په همدغه شيبه کې چې بني حنيفه د خپل سردار مجاعه په خلاصولو بوخت وو، د الله جل جلاله تورې خالد رضي الله عنه داسې پرې را پرېووت چې له هغوی نه وار پار خطا شو او خپل سردار يې همغسې په ځنځيرونو تړلی پرېښود په ډېره وارخطايي سره په شا ولاړل.

بني حنيفه هم سمدلاسه بېرته خپل صفونه سنبال کړل، بېرته يوه قيامت وزمه جگړه پيل شوه، يوې خوا هم د تبستي فکر او خيال نه درلوده، په يوه شيبه کې به پر مسلمانانو دومره سختي راغله چې له ورايه به داسې څرگندېده چې اوس به وتبستي، په بله شيبه به بني حنيفه داسې ښکاريدل چې نور پکې څه نه دي پاتې او تبستي ته چمتو دي، د جگړې په دغه سخت حالت کې د مهاجرينو دوه نوميالي سرداران ابو حذيفه رضي الله عنه او

زيد بن خطاب رضي الله عنه شهيدان شول، د حذيفه غلام سالم هم د شهادت لوړه درجه وموندله جگړه په ډېر شدت روانه وه له دواړو خواو نه يې شميره خلک سره مړه شول، هېچا هم دا نشوای ويلای چې دا جگړه به د چا په گټه پای ته ورسېږي، د انصارو مسلمانانو يوه مشر ثابت بن قيس رضي الله عنه چې د جگړې دا حال وليد نو ويې ويل: ای مسلمانانو! تاسې په دې جگړه کې ډېر بد مثال قايم کړ تر دې وروسته يې توره په لاس کې ونيوله د دښمن په صفونو کې ورننوت او دا خبره به يې په لوړ اواز کوله: زما د تورې مزه وڅکئ زه به تاسې ته د صبر، زغم او ټينگار رېښتونی مثال دروښيم په همدې توگه د ډېر سختي جگړې له امله شهيد شو، ابو حذيفه رضي الله عنه به په چيغو چيغو نارې وهلې، ای د قران منونکو! په خپلو سربښندو سره قران ته عزت وروښئ په پای کې له ډيرې ميرانې او سخت جنگ نه وروسته شهيد شو د هغه له شهادت نه وروسته د هغه غلام سالم رضي الله عنه د مسلمانانو بيرغ اوچت کړ، او ويې ويل: که نن مې په جگړه کې ثبات او ټينگار ونه ښوده، نو زه به د قران بدترين حامل يم په پای کې هغه هم شهيد شو، براء بن مالک رضي الله عنه د عربو د هغو اتلانو له جملې نه و چې په جگړه کې شا گرځول يې نه پيژندل هغه چې يو شمير مسلمانان ورو ورو په شا روان وليدل نو مخې ته يې ودرېده او ورته يې وويل: ای مسلمانانو! زه براء بن مالک يم ما پسې راځئ مسلمانان د هغه له ميرانې او اتلولۍ نه ښه خبر وو له همدې امله ورپسې روان شول او په داسې ميرانه يې حمله وکړه چې دښمن يې په شا وتمباوه.

د جگړې پر وخت د مسلمانانو لوري ته سخت باد را والوته او شگې به يې پر مخ او سترگو ورشيندلې، چا د زيد بن خطاب رضي الله عنه نه پوښتنه وکړه چې اوس څه وکړو هغه ورته وويل: والله زه به نن تر هغه وخته چا سره خبرې ونه کړم چې يا دښمن ته ماتې ورته کړم او يا الله جل جلاله د شهادت

وياړ راته وېښي، له خپلو ملگرو سره په ډېره ميرانه او ثبات وجنگېده په پای کې يې له خولې نه وتلي الفاظ پوره شول او د شهادت وياړ يې په برخه شو.

خالد رضي الله عنه چې د مسلمانانو افسرانو شهادت او د جگړې شدت ته وکتل نو په زړه کې يې وويل: دا خلک لکه چې په مسيلمه باندې کلکه عقیده لري نو له دې امله تر څو چې هغه د لښکر شاته ژوندی ولاړ وي که دوی ټول مړه هم شي نو له جگړې نه به لاس وانخلي له دغه فکر نه وروسته خالد رضي الله عنه له يو څو تنو ملگرو سره سرونه په تلي کيښودل او د دښمن په لښکر يې آسونه ورپونده کړل په دغه شېبه کې هغوی ټول په ډېر لوړ اواز د محمد صلی الله عليه وسلم نارې وهلې دغه ټولگي د سيف الله په مشرۍ د سيلاب په څېر پر مخ روان و، د دښمن د لښکر هر څوک به يې چې مخې ته راتلل په تورو به يې يوه خوا او بله گوډو مات غورځول، د بې سارې جگړې او ميرانې نه وروسته چې د دښمن د لښکر منع ته ورننوتل له ورايه يې مسيلمه کذاب وليده، خالد رضي الله عنه د هغه له لېدو سره سم د هغه نوم واخېسته، غږ يې پرې وکړ او ورته ويې ويل چې له تاسره مې کار دی. هغه ځواب ورکړ چې څه وايي زه دلته يم د الله جل جلاله توره نوره هم ورنژدې شوه، په دې ترڅ کې يې له خپلې خوا نه د صلحې يو څو ډېر نرم شرايط چې د مسيلمه په گټه و، ورته وړاندې کړل، مسيلمه ډاډه شو چې خالد رضي الله عنه رېښتيا هم د صلحې په نيت راغلی دی، او جگړه زموږ په گټه روانه ده له دې امله به چې خالد رضي الله عنه هر شرط ورته وړاندې کاوه که څه هم د هغه په گټه به و خو هغه به مخ بلې خواته واپاوه او دنه يا هو ځواب به يې ورکړ پر دغه وخت خالد رضي الله عنه په کافي اندازه ورنژدې شوی و، د يوه شرط په وړاندې چې هغه مخ بلې خواته واپاوه او دنه ځواب يې ورکړ، نو خالد رضي الله عنه پرې بريد وکړ مسيلمه چې د خالد

رضي الله عنه د تورې پرک وليده نو په سترگو يې توره تياره راغله او په منډه يې پيل وکړ، پلويانو يې چې د مسيلمه د منډو دورې وليدلې نو د هغوی پښې هم سستې شوې او تيښتې ته چمتو شول، خالد رضي الله عنه مسيلمه ته ور نارې کړې مسيلمه ودرېږه دا د صلحې شرطونه خو يو ځل پوره کړه.

خو هغه د خپلې منډې په دورو کې ورک وو دا خبره يې چېرته اوریدله په دغه شيبه کې يو سردار خپل لښکر ته نارې کړې، په باغ کې، په باغ کې يعنې په هغه باغ کې چې د جگړې ميدان ته ډېر نژدې دی پناه واخلي، له همدې امله ټول لښکر د باغ په لورې منډه کړه، چې ټول ور داخل شول نو د باغ دروازه يې بنده کړله.

پر دغه وخت براء بن مالک رضي الله عنه مسلمانانو ته نارې کړې چې ما په څه چل باندې د باغ منع ته ورگوزار کړئ، خو خلکو سره داسې وسيله نه وه چې دا کار يې کړي وای، هغوی ورته وويل موږ دا کار نشو کولای خو براء رضي الله عنه ورته وويل چې حتماً به دا کار کوئ.

په همدغه شيبه کې براء رضي الله عنه د دېوال سرته په خپله ورټوپ کړ، مخکې تر دې چې د باغ د خلکو ورته پام شي هغه د باغ منع ته ورټوپ کړ د يو څو کسانو چې هغه يواځې وليده نو ترينه را چاپير شول، خو څرنگه چې هغه ډېر زړور جنگيالی و، نو له هغه سره يې په جگړه، جگړه کې ځان د باغ دروازې ته ورساوه، دروازه يې خلاصه کړه او يو دم پرې د مسلمانانو لښکر راننوت د باغ په هر گوټ کې په تېښتېدلي لښکر باندې د مسلمانانو د تورې پرک د تندر په څېر را پريوت بيرته يوه سخته جگړه پيل شوه، پر دغه وخت کې يو تن مسلمان پر مسيلمه کذاب باندې د څانگې او نيزې داسې پوخ گوزار وکړ چې په بل مخ راپريوت تر څنگ يې يو انصاري مسلمان هم ولاړ و هغه پرې له ډېره جوشه د توري داسې گوزار وکړ چې

مسیلمه کې نور هېڅ هم پاتې نشول د بنو حنیفه قبیلې خلکو چې خپل درواغجن پیغمبر په وینو کې لت پت ولیده، نو د جگړې له ډگر نه په تېښته وتښتیدل

د مسیلمه قاتل

خالد بن وليد رضي الله عنه، د مسیلمه د قاتل پوښتنه وکړه چې څوک و له پلټنې وروسته څرگنده شوه چې مسیلمه د جبیر بن مطعم غلام وحشي رضي الله عنه پر نيزه وهلی دی، هماغه وحشي چې د احد په غزا کې يې سيد الشهداء حمزه رضي الله عنه په ټکۍ سره په نيزه وهلی و، دلته يې هم په مسیلمه پسې څار کړی و چې په پای کې پرې بريالی شو، ددې لپاره چې که الله جل جلاله يې هغه ستره گناه وېښي جگړه د مسیلمه له وژل کیدو نه وروسته پای ته ورسیدله، د بنو حنیفه خلکو یوه خوا او بله خوا منډې وهلې، مسلمانانو هم هرې خواته پسې اسونه زغلول پر دغه وخت خالد رضي الله عنه په ځنځیرونو تړلی مجاعه راویوست او د جگړې په میدان کې يې له ځان سره گرځاوه خالد ورته وویل: ما ته د خپل سردار مړی راوبښه، مجاعه د مسیلمه مړی پیدا کړ او خالد رضي الله عنه ته يې وښوده خالد رضي الله عنه چې ورته وکتل نو حیران شو چې دغه بد شکله بد منځی او د ټیټې ونې خاوند انسان چې په درواغو يې د پیغمبرۍ دعوه کړې وه، څومره ستر خطري يې د اسلام او مسلمانانو لپاره پیدا کړی و.

په دغه قیامت وزمه جگړه کې مسلمانان بريالي شول خو ډېر سخت تاوان يې هم وزغامه د مدینې منورې د مهاجرینو (۳۷۰) تنه شهیدان شول او د انصارو ۳۰۰ تنه نوميالي شهیدان شوي وو. په دغو شهیدانو کې ۳۷۰ تنه صحابه او د قران حافظان وو، د ټولو شهیدانو شمیر دولس سوه تنو ته

رسیده، د اوه زره کسان د عقربا په میدان کې وژل شوي وو او زره نور یې په باغ کې تالا ترغه شول شپږ اوه زره نور یې د تیښتې په ترڅ کې مړه او زخمیان شوه په دې توګه کابو یو ویشت زره کسان یې ووژل شول.

بهرنۍ حملې

د اسلامي حکومت کورني بغاوتونه چې پای ته ورسیدل نو ابوبکر صدیق رضي الله عنه د بهرنیو دښمنانو حملو او خطراتو ته پاملرنه وکړه د پارس او روم پاچهۍ د اسلامي هېوادو ختیځ او لویدیځ لوري ته پرتې وې، د دغو هیوادونو په سرحدې بریدونو کې داسې قبیلې پرتې وې چې د هغوی په مرسته ډیرې ځواکمنې شوي وې، ددغو ځواکمنو ګاونډیو هیوادونو لپاره د مسلمانانو پر مختګ د اندیښنې وړو، هغوی به کله، کله دغه قبیلې د مسلمانانو په وړاندې جنګ او جګړې ته هڅولې او کله کله به کومې سرحدې قبیلې د مسلمانانو د مرکزي حکومت په خلاف بغاوت ته ملا وتړله نو دوی به ورسره په پټه او ښکاره مرسته کوله د شمال لوري ته د شام سیمه او ختیځ لوري ته د عراق سیمه دا دواړه سیمې په حقیقت کې د عراق د بشپړ هیواد برخې وې خو دغه وخت پر شام باندې رومیانو او پر عراق باندې پارسیانو حکومت کاوه.

پارسیانو به تل د مسلمانانو مخالفت کاوه، کله چې د بحرین خلکو بغاوت وکړ، نو هغوی یې په څرګنده توګه ملاتړ وکړ، د بني بکر قبیلې نامتو سردار مثنی بن حارث رضي الله عنه به تل د دغو بغاوتونو د خپلو او ټکولو هڅه کوله، له مثنی رضي الله عنه سره اته زره پوځ ملګری وو، او د دښمنانو شمېر ډېر زیات و، کافر او نصراني قبائلو په خپلو منځو کې سره لاس یو کړی و، امیر المؤمنین ابوبکر رضي الله عنه چې له دغو پیښو نه خبر شو نو نیت یې وکړ چې یو ځل بیا د الله جل جلاله توره له ټیګي نه راوباسي او د

دښمن پر مری یې وازمویې له همدې امله یې خالد سيف الله رضي الله عنه د عراق په لوري د مشنې رضي الله عنه مرستې ته ولیږه.

د عراق په لوري پرمختګ

څرنگه چې خالد بن ولید رضي الله عنه ته په خپله رسول الله صلى الله عليه وسلم د سيف الله (د الله توره)، لقب ورکړی و نو د همدغه خطاب د برکت له امله به یې چې هرلوري ته مخه کړله نو فتحه او بری به یې په برخه کیده له همدې امله خالد بن ولید رضي الله عنه مخکې له دې نه چې له یمامه نه روان شي د امیرالمؤمنین ابوبکر صدیق رضي الله عنه په امر د عراق سرحدي ښارونو لکه فالقییا، باروسما او اولیس ته ورغی د هغه ځای خلکو سمدلاسه اطاعت ته غاړه کیښوده او د صلحې غوښتنه یې وکړه، خالد رضي الله عنه د دغو خلکو صلحه او اطاعت د خپل ستر کار نیکمرغه پیل وګاڼه او د دغې سیمې له حاکم ابن سلویه سره یې صلحه وکړه، د صلحې له تړون نه وروسته خالد رضي الله عنه له خپل لښکر سره د حیره په ښار کې دیره واچوله د حیره د ښار حاکم ایاس ابن قبیضه د پارس د پاچهي د والي په حیث کار کاوه، ایاس د حیره له مشرانو سره د خالد رضي الله عنه حضور ته راغی، خالد رضي الله عنه هغه ته دغه شرایط وړاندې کړل چې یا ایمان راوړه او د اسلام دین ته غاړه کیږده او یا د جزیې ورکول ومنه، که له دغو شرایطو نه یو هم نه مني نو د مقابلې لپاره چمتو شه، د مقابلې په نتیجه کې به توره په خپله فیصله وکړي، خو په پای کې به هغه څوک چې لومړی یې توري ته لاس کړی وي واجب القتل دی، ایاس ابن قبیضه جزیه ومنله د صلحې له دغه تړون څخه وروسته حیره او شاوخوا سیمې یې د اسلام تر سیوري لاندې راغلي او د جزیې ورکولو ته یې غاړه کیښوده په دې توګه د

ال نعمان د حکمرانۍ ټوله سیمه له سوونو کلونو څخه وروسته د ساساني دولت له مرئیتوب څخه خلاصه شوه او د یو ازاد هېواد په توګه په عربو کې ورګډ شو.

د فارس د دغه پلان خاکه په خپله ابوبکر رضي الله عنه تیاره کړې وه، هغه خالد رضي الله عنه ته حکم کړی و چې ته د ایله ښار له خوا نه چې حیره ته نږدې و، خپله حمله پیل کړه، عیاض بن غنم ته یې لیکلي وو چې ستا حمله باید د مضیح له ښار نه پیل شي چې د عراق د سرحد په شمالي برخو کې پروت دی له همغه ځای نه د عراق سیمې ته ورننوځي او په پرله پسې توګه ورو، ورو پر مخ ولاړ شي، تر هغې چې له خالد رضي الله عنه سره یو ځای شي.

عراق ته د خالد رضي الله عنه روانیدل

مثنی بن حارثه رضي الله عنه ته پر فارس باندې د حملې کولو اجازه مخکې ورکړل شوې وه، په دې توګه کله چې خالد رضي الله عنه ورورسیده د مثنی رضي الله عنه جګړه پیل شوې وه.

د اسلام دواړه ستر سپه سالاران د خلافت د احکامو په تعميل بوخت شول، خالد رضي الله عنه د خپل دغه ستر کار د سرته رسولو لپاره د خلافت له دریار نه مرسته وغوښتله، ابوبکر صدیق رضي الله عنه یواځې قعقاع بن عمرو تمیمی د خالد رضي الله عنه مرستې ته ورولیږه، کله چې قعقاع رضي الله عنه لاړ نو ځینې خلکو له امیر المؤمنین نه په حیرانتیا سره پوښتنه وکړه چې خالد رضي الله عنه له تاسو نه مرسته غوښتي وه او تا یواځې قعقاع رضي الله عنه ورولیږه.

امیر المؤمنین وفرمایل: تاسو په دې مه اریانېږئ، قعقاع رضي الله عنه هغه

سړی دی چې که د ده په څیر یو سربښندونکی په هر لښکر کې وي نو هغه لښکر ماتې نه کوي، په همدې توګه یې د عیاض رضي الله عنه مرستې ته عبد بن عوف حميري ورولیږه، وروسته یې بیا د سرحدی عربو سردارانو مشی رضي الله عنه، حرمه رضي الله عنه، مواد رضي الله عنه او سلمی رضي الله عنه ته حکم ولېږه چې تاسې ټول به د ایله پر مقام د خالد رضي الله عنه له لښکر سره یو ځای کیږئ، لنډه دا چې له خالد رضي الله عنه سره لس زره زړور جنگیالي له پخوانه موجود و اوس له مشی رضي الله عنه او نورو سره اته زره لښکر نور هم برابریده، په دې توګه ټول اتلس زره پوځ د اسلام تر بیرغ لاندې راټول شو.

له هرمز سره مقابله

خالد بن وليد رضي الله عنه خپل لښکر په درې برخو ووېشه او درې واړو برخو ته یې په جلا، جلا لارو د حملې حکم ورکړ، لومړۍ برخه یې د مشی رضي الله عنه په مشرۍ ولېږله او بله برخه یې د عدي بن حاتم رضي الله عنه تر قوماندې لاندې ولېږله او درېیمه برخه پوځ یې له خپل ځان سره واخېسته، ټولو ته یې امر وکړ چې درې واړه لښکر به له مختلفو لارو نه حمله کوي او په حضیر نومې ځای کې به بېرته سره یو ځای کېږي. د دغو لښکرو له روانیدو نه مخکې خالد رضي الله عنه هرمز ته داسې لیک وراستولی وو:

که ته اسلام ومنې نو په امن به شې، که چیرې زموږ دا غوښتنه نه مني نو د جزیې ورکولو ته غاړه کیږده او د یوه ذمي په توګه زموږ په پاچهۍ کې داخل شه، که دا هم نه مني نو وروسته بیا به پښیمانتیا هیڅ ګټه درته ونه کړي، پر داسې وخت له ځانه پرته هیڅوک هم مه ملامتوه، ځکه ما له ځان

سره داسې خلک راوستي دي چې په مړينه او شهادت دومره مين دي خومره چې تاسې د ژوند په خوږو مين يئ،
 هرمز د دغه ليک او نورو حالاتو خبر په تفصيل سره د ايران پاچا اردشير ته وليږه او خپله د خالد رضي الله عنه مقابلې ته د کواظم په لور وخوځيده خو په لاره کې خبر شو چې خالد رضي الله عنه خپلو لښکرو ته په حضير نومې ځای کې د راټولېدو حکم کړی دی نو له دې امله په ډېره چټکۍ سره د حضير په لوري وخوځيده او د اوبو پر ځای يې قبضه وکړه.

حضير د غرونو يو داسې کنډو و چې د فارس په لوري د تلونکو لارو تر ټولو کنډونو ډېر سخت او په څوږه پروت و، د دغه ځای حاکم يو فارسي سردار و چې هرمز نومیده، هرمز به تل په وچه کې له عربو سره جنگيده او د اوبو له لارې به يې هنديانو سره جگړه کوله.

هرمز چې د خالد رضي الله عنه د راتگ خبر واوریده نو د فارس خسرو اردشير ته يې ځواب وليږه چې د مقابلې لپاره ټول هېواد چمتو کړي ځکه چې د عربو لښکرې سرحدونو ته راننوتې دي او دا خلک زموږ د تاج او تخت غوښتونکي دي، پخپله يې هم د پوځ په راټولو پيل وکړ، له يوزيات شمير لښکر سره تر ټولو د مخه د حضير درې ته راغی، د هغه دا نيت وو چې په همدې تنگ ځای کې د مسلمانانو مخه ونيسي د هغه د لښکر مخکېنه برخه د سردار قبا د او انوش جان تر قوماندې لاندې وه، دغه دواړه مشران د ساساني دولت د بنسټ ايښودونکو له نسل څخه وو، د فارس اتلانو د يوې غونډې په ترڅ کې له يو بل سره دا ژمنه وکړه چې د وطن د ساتنې لپاره خپل سرونه قربانوو، خودېمن نگ ته نه پرېږدو، د هغوی دې ژمنې او تړون په دې توگه عملي بڼه غوره کړه چې ځانونه به يو تر بله په ځنځيرونو سره وتړوپه دې توگه که چا غوښتل چې وتبستي نو تبتيدلای به نه شي.

خالد رضي الله عنه ته چې دا څرگنده شوه چې د فارسيانو لښکر کنډو

نيولی دی نو اراده يې وکړه چې هغوی غافل کړي او په کوم بل کڼدو، ور داخل شي، خو څرنګه چې هرمز ته هم هره ګړۍ خبرونه ورسیدل نو د هرمز لښکر دا ځای پرېښوده هماغه لار يې ونيوله چې خالد رضي الله عنه پرې را روان و، خالد رضي الله عنه چې دا لاره هم بنده وليده نو په همدې دره کې يې په يوه داسې ځای ځای ونيوو چې اوبه پکې نه وي، خو هغوی په همدغه حال کې د جګړې تیاری پیل کړ، دا د الله تعالی فضل وه، چې ناڅاپه پر اسمان تورې وریځې را خورې شوې او ښه د خوند باران ووریده. مسلمانانو د باران اوبه ښي پریمانه ذخیره کړي. دغه کار هغوی یو غیبي نصرت او تائید و، ګاڼه او حوصلې يې لوړې شوې.

د ذات السلاسل کاظمه جګړه

په دې ترڅ کې هرمز د جګړې میدان ته راووت پر اس باندې سپور و او یوه خوا بله خوا يې په ډېر غرور چکر وواهه بیا يې پخپله خالد رضي الله عنه د مقابلې لپاره راوغوښت خو په پټه يې د خپل پوځ سپرو ته امر کړی وه چې کله خالد رضي الله عنه راووت نو تاسو موقعه ته وګورئ او سمدلاسه پرې حمله وکړئ، زموږ مطلب دا دی چې په هره توګه چې وي باید فتحه وکړو په جنگ کې د غدارۍ مسئله هیڅ مطرح نه ده.

خالد رضي الله عنه ولیدل چې د دښمن د پوځ سپه سالار ده ته د مقابلې لپاره نارې وهلي نو سمدلاسه پلې وروان شو، هرمز چې خالد رضي الله عنه پلې وليده نو خپله هم له اس نه راکوز شو، دواړو یوه پر بل د توري ګوزارونه پیل کړل.

د هرمز سپایانو ولیدل چې خالد رضي الله عنه پر هرمز بريالی کیدونکی دی نو سمدلاسه يې خپل اسونه په چالاکی د جګړې میدان ته راخوشي

کړل خو هغوی لا رارسیدلي نه وو، چې سيف الله د هرمز ورمیو پرې کړ، هغه پر ځمکه ولویده او د حلال کړې مرغۍ په څېر ترپیده د اسلام ستر اتل قعقاع رضي الله عنه چې د خالد رضي الله عنه په لور د ایرانیانو یرغل ولیده، نو د تکبیر یوه کفر لړزونکي ناره یې وکړه او د غشي په څېر پرې ور خوشې شو. د سترگو په رپ کې یې د هغو خلکو حمله په شا وتمبوله چې په خالد رضي الله عنه باندې د مچیو په څېر راټول شوي وو. مسلمانانو په ډېر جوش باندې پر فارسیانو یرغل وکړ، په هغوی کې یو شمیر سپایانو ځانونه په ځنځیرونو تړلي وو چې ونه تېښتې خو سره له دې هم مسلمانانو پرې داسې ورځ راوستله چې تېښتې ته اړ شول، هغوی د هرمز له وژل کیدو سره سم خپله روحیه بایللې وه. د جگړې د زیات شدت په نتیجه کې چې قباد او انوش جان خپل ژوند په خطر کې ولیده نو تېښته یې غوره وگڼله، د هغوی له تېښتې سره نور لښکر هم د جگړې له میدانې پښې سپکې کړې. خالد رضي الله عنه د هرمز تاج امیر المؤمنین ابوبکر رضي الله عنه ته ولیږه، ابوبکر رضي الله عنه د فتحې د زېري په اوږدو او د خالد رضي الله عنه د بې سارې میرانې له امله ډیر خوښ شو او د هرمز تاج یې بیرته خالد رضي الله عنه ته وباښه.

حصن المرأة

له دې جگړې نه وروسته خالد رضي الله عنه له خپل فاتح لښکر سره مخ په وړاندې لاړ. په خپله د بصرې د پله په میدان کې د لښکر سره ایسار شو او مشی رضي الله عنه یې په تېښتیدلو فارسیانو پسې ولیږه. مشی رضي الله عنه په ایرانیانو پسې په تلو، تلو کې پر یوه کلا باندې حمله وکړه د دغې کلا مشره یوه ښځه وه د مسلماتانو له ورسیدو سره سمه مسلمانان شوه.

مسلمانانو د دغې کلا نوم حصن المرأة يعني د ښځې کلا کيښوده.
د مسلمانانو لښکر د عامو خلکو له مال او فصل سره هيڅ غرض ونه کړ، نه
يې د چا څه لوټ کړل، نه يې د چا فصل خراب کړ او نه يې خلک وځورول،
ټول خلک يې په خپل عادي حالت پرېښودل له همدې امله په دغه سېمه کې
بشپړ امن او امان منع ته راغی.

د ثنا د ويالي جگړه

هرمز، له دنيا تير شو خو دهغه ليک اردشير ته رسيدلی و، اردشير د هرمز
مرستې ته خپل نوميالی اتل قارن له يو ستر لښکر سره راوېږه، قارن به د
مزار سيمې ته را رسيدلی و چې د جنگ له تېښتيدلو او ماتې خوړلو سره
مخامخ شو، ماتې خوړلی لښکر ورته د هرمز د وژل کيدو غمجنه کېسه
وکړله قارن دغه ماتې خوړلی پوځ له ځان سره کړ او د خالد بن وليد رضي
الله عنه د لښکر په لورې په مزله بوخت شو، په لاره کې ورسره د قبا د
اوانوش جان لښکرې هم ملگرې شوې، دغه بې شميره لښکر د ثنا ويالي پر
غاړه ايسار شو.

له دې خوا نه مثنی رضي الله عنه په ماتې خوړلي لښکر پسې په کراره،
کراره روان وو، هغه د لارې پر سر دوه نورې کلاگانې هم فتحې کړې د هغه
د پر مختګ په لاره کې يو ستر سيند خنډ شو، دغه سيند د دجلې د سيند
يو ښاخ وو، مثنی رضي الله عنه په ډېر خطرناک حالت کې را ايسار شوی
و، دی ناڅاپه له هغه لښکر سره مخامخ شو چې ساسانيانو د هرمز مرستې
ته راليږلی و، د هغه سپايانو په ډېره ميرانه مقابله کوله خو د دښمن د
لښکر شمير زښت زيات و، له دې امله په دغه جگړه کې فتحه غير يقيني
وه. مثنی رضي الله عنه ډېر پريشانه و چې په دغه وخت کې يې ناڅاپه د

خالد رضي الله عنه د توري برينبنا او خلا وليده چې ميدان ته له خپل لښکر سره را داخل شو، خالد رضي الله عنه پر داسې وخت ميدان ته راورسيده چې د مثنی رضي الله عنه ملگرې نهيلې او نا اميده ښکاريډل د الله توره د برينبنا په خبر د ظلمت پر پلويانو ور ولويده هره خوا به يې چې مخه کړه د دښمن په پوځ کې به يې کوڅې جوړې کړې، فارسيان د خالد رضي الله عنه د حملې له امله داسې وارخطا او تروره شول تا به ويل چې د ميړو په رڼه شنه زمريان ور پريوتې دي، په يوه شيبه کې د ساساني پوځ بې شمېره پوځيان او نامتو سرداران د اسلام د اتلانو د توري خوراک شول، په دې ترڅ کې د لښکرو مشر قارن د معقل رضي الله عنه په لاس ووژل شو، انوش جان د عاصم رضي الله عنه په لاس جهنم ته لاړ او د عدي بن حاتم رضي الله عنه مشهور حاتم طايي (د خپل وخت سخاوتمن انسان) په توره د قباد ژوند پای ته ورسیده، د ايراني پوځ د مشرانو له وژل کېدو څخه وروسته په پوځ کې هم نور د مقابلې توان نه و، نه يې د مړو شمير معلوم و نه يې د تپيانو، يو محدود شمېر په تينسته بريالي شول.

د دغه ستر لښکر د ماتې حال چې اردشير ته تفصيل سره ورسیده نو ځمکه يې له پښو لاندې وتښتیده له ډيرې حيرانتيا نه هک پک پاتې شو، چې د لښکر ټول مشران وژل شوي وو.

اخر يې اندرزغر نومې عراقي سپه سالار چې د عربو د بکر بن وائيل له قبيلې څخه و د مسلمانانو د مخنيوي لپاره له يوه زيات شمير لښکر سر مامور کړ ورپسې يې يو بل فارسي سپه سالار بهمن جاذويه هم له يوه ستر لښکر سره راوليږه چې د هغه مرسته وکړي اندرزغر هڅه وکړه او يو ستر لښکر يې په دغه سيمه کې راټول کړ، د سرحدي سيمو عربان چې لا تراوسه مسلمانان شوي نه و او له مسلمانانو سره يې دښمني لرله، هغه يې هم د ساسانيانو تر بيرغ لاندې راټول کړل، نږدې، نږدې د دې سيمې ټول

ځمکوال او کروندگر هم په دغه لښکر کې راټول شول د لښکر د نظم او ترتیب څخه وروسته په ډیر لوړ احساس او جذبه را روان شول او په ولجه نومې ځای کې ډیره شول.

دولجه جگړه

خالد بن وليد رضي الله عنه د شنې ويالې پر غاړه و چې د دغه لښکر له راتلو نه خبر شو، له خبریدو سره سم يې ځان ولجې ته ورساوه او د دښمن پوځ په وړاندې يې صفونه برابر کړل خالد رضي الله عنه له يوه جنگي تاکتيک نه کار واخيسته، يو شمير لښکر يې د ميدان دواړو خوا ته په داسې توگه پټ کيڼاوه چې دښمن هيڅ پرې پوه نشود د دغه کار له بشپړیدو وروسته يې پر دښمن حمله وکړه، د دواړو لښکرو ترمنځ سخته جگړه پيل شوه دومره سره وجنگيدل چې نور د يوې خوا د جنگياليو صبر او زغم هم نه وو پاتې د تورو او نيزو د ډير چلښت له امله د هر يوه لاسونه شل کيدو ته نږدې وو، خالد رضي الله عنه په همدغه حساس وخت کې د ميدان دواړو خواو پټو شوو خلکو ته د جگړې امر ورکړ، هغوی ډېر په دمه وو، د سترگو په رپ کې د ميدان له دواړو خواو نه پر دښمن راپريوتل په داسې شور او ځوږ يې د تکبير نارې وهلې چې د فارسيانو ډله سره لاړه، د دغو تازه لښکرو له حملې نه يو شيبې وروسته د فارس د لښکرو حوصلې ځواب ورکړ، يوه او بله خوا تيت وپرک شول له درې خواوونه د مسلمانانو د تورو او نيزو تربريدو لاندې وو، د تينښتې لپاره يې يوه لاره درلوده او په هماغه يې منډې کړې، اندر زغره ماتې وروسته په دې بريالۍ شو چې له ميدان نه روغ وتښتې خو په داسې وچه او سوځنده دښته وربرابر شو چې له لويديځ او تندي پرمنځه را پرېوت.

د ايس جگړه

د بکر بن وائیل د قبیلې په دغه راز ماتې د عراق په عربي نژاده عيسایانو باندې اور بل شو او د خپل سردار بنو عجلان تر مشرۍ لاندې يې په ايس نومې ځای کې د پوځ په راتلولو پيل وکړ.

د اسلام د ستر سپه سالار خالد رضي الله عنه د لښکرو لا لږه شان دمه هم په برخه شوې نه وه چې يو بل لښکر را څرگند شو، خالد رضي الله عنه لږ شاته پوځ په خپل ځای پرېښود او له نور لښکر سره خپله د دې نوي خطرې مخې ته ورغی، دغه لښکر د بدو او عيسایانو وو چې د جگړې لپاره راغلي و، هغوی په مخکېنۍ جگړه کې ذلت امیزه شکست خوړلی و، غوښتل يې چې د خپلې بې عزتۍ انتقام واخلي، هغوی د ايران له پاچا نه هم مرسته غوښتې وه او هغه هم د خپلو وفادارو قبائیلو د مرستې لپاره بهمن جادويه ورليږلې و، بدو د غچ او کسات د جذبې تر اغيزو لاندې جگړه کوله خو د خالد رضي الله عنه په څېر سپه سالار پر خلاف جنگيدل او بری موندل څه اسانه کار نه وو.

د هغه سرتيري مجاهدين په داسې ميرانه جنگيدل چې ساري يې نه درلوده، د هرې رسالې سپايې به د بريښنا په څېر په ميدان کې گرځيده راگرځيده، هرې خوا ته به چې د عيسایانو له خوا نه د جگړې فشار زيات شو نو مجاهدينو به بيا همغه ځای ته ځان رسولی و.

پر دغه وخت ناڅاپه د الله توره وځليده او د بدو د سردار سر له تنه لرې ولویده، د هغه په وژل کېدو سره د نور لښکر د همت ملا هم کړه شوه، او د تيښتې نيت يې وکړ، خوله هغوی سره د مرستې لپاره راغلو ايرانيانو، هغوی تيښتې ته پرې نښودل، بلکې جگړې ته يې وهڅول، يوه شيبه مقابلې جاري وه په پای کې

د ايرانيانو د مسلمانانو د وژونکو حملو او د تورو بې دریغه گوزارونو ته ځان ټينګ نه کړای شو، لښکر ته يې د بېرته را ستنیدو نارې ووهلې د جگړې په میدان کې يې بې شمیره مړي پرېښودل خالد رضي الله عنه چې د هغوی دغه حال وليده نو خپلو جنگياليو افسرانو ته يې نارې کړې چې بنديان يې کړئ، بنديان يې کړئ او که نه وي ويې وژنئ چې د فتنې رېښې له پيڅه ووځي د دغه اواز په اوریدو سره د اسلام اتلان پرې ورپرېوتل، بې شمېره يې بنديان کړل او په بې شمیره نورو باندې يې ميندې پورې کړې په دغه جگړه کې اویازره عرب او غیر عرب وژل شوي وو.

د عراق او عجمو د دغو فتوحاتو خبر چې امير المؤمنين ابوبکر صديق رضي الله عنه واوریده نو زښت زیات خوښ شو بې اختیار يې له خولې نه ووتل چې د عربو ښځې به د خالد په څېر بل زوی را نه وړلای شي.

د حیره د خلکو بغاوت

خالد رضي الله عنه ته خبر ورسیده چې د حیره خلکو بغاوت پیل کړی دی، د اسلام نوميالی اتل د دغه خبر له اوریدو سره سم له خپل توريالي لښکر سره له امخیشیا نه کوچ وکړ او د حیره ښار طرف ته په توندۍ سره روان شو، د لښکر ځینې دروند سامان يې په پيړيو کې بار کړ او د سیند له لارې بې حیره ته ولیږه سردار ازادبه په حیره کې د مسلمانانو د مقابلي لپاره موجود و.

هغه چې د خالد رضي الله عنه د راتګ اواز واوریده نو خپل زوی يې مخې ته ورولبږه هغه د سیند د اوبو مخه بل لوري ته وگرځوله له دې امله د مسلمانانو پيړۍ په ډنډونو کې ونښتلې، خالد رضي الله عنه چې دا حال وليده نو سمدلاسه يې له خپلو جنگياليو سپرو سره د فرات سیند، باوقلي نومي سيمې ته ځان ورساوه د ازادبه زوی همدغلته له خپل لښکر سره ډیره

شوی و، د اسلام زړور جنگيالي ناخاپه ور ورسېدل او هغه يې له خپلو ملگرو سره ايسار کړل دی او ملگري يې ووژل شول تر دې وروسته خالد رضي الله عنه د سيند مخه بېرته خپل اصلي لوري ته راوگرځوله، په دې توگه بېرته بېرته په اوبو کې روانې شوې او الحيره ته ورسيدلې تر دې وروسته هغوی د بنار په شاوخوا سيمو کې خپل پوځيان خواره کړل او تر خپل کنترول لاندې يې راوستلي د بنار حاکم ازادبه چې د خپل زوی او کسرا له مړينې يو ځای خبر شو، نو په تېښته وټېښتيد، مسلمانانو بنار محاصره کړ لږه موده وروسته د بنار خلک د کلابندۍ له حالت نه په تنگ شول او د عيسايي راهبانو په مشوره يې صلحه وکړه. د صلحې د شرايطو له تامين نه وروسته هغوی د جزيې ورکول ومنل.

کله چې د حيره د فتحي کولو کار پای ته ورسيد، نو خالد رضي الله عنه د شکرانې په توگه اته رکعتي نفل لمونځ وکړ او تر هغې وروسته يې خپلو ملگرو ته وويل: د مړته د جنگ پر وخت زما په لاس کې نهه تورې ماتې شوې وې، خو څومره سخته مقابله چې له ما سره د فارس خلکو وکړه تر دې مخکې راسره هيچا نه وه کړې.

د فتحي له بشپړيدو نه وروسته خالد رضي الله عنه حيره خپل پوځي مرکز او دارالحکومت وټاکه، دا د مسلمانانو لومړی اسلامي دارالحکومت و چې له جزيرة العرب نه بهر منع ته راغلی و.

خالد رضي الله عنه تر يو کاله پورې د امير المؤمنين په امر په حيره کې پاتې شو، د بې کارۍ دغه زمانه په خالد رضي الله عنه غوندې عامل انسان ډېره سخته تيره شوه، هغه څو څو ځلې خپلو ملگرو ته ويلي وو، چې که د امير المؤمنين ابوبکر رضي الله عنه حکم نه وای نو ما به د عياض بن غنم راتلو ته چې يو کال کېږي په دومة الجندل کې پروت دی او د سوبې او ناکامۍ احوال يې نه معلومېږي انتظار نه وای ايستلی او نه به مې هغه په

خپل پوځ کې داخل کړی وای کله چې د ډیرې وزگارتیا او انتظار له امله د خالد سيف الله رضي الله عنه د صبر جام په مورگو رااوښت نو له حیره او انباط نه یې یو یو کس راوغوښت، د هغوی په لاس یې یو لیک د فارس د پاچا په نامه ولیږه او بل یې ایراني عمالو ته ورولیږه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دا لیک د خالد بن وليد له خوا نه د فارس د پاچا په نوم دی د الله جل جلاله ډېر شکر دی چې ستاسو د پاچاهۍ نظام یې ګډوډ کړ ستاسو مکر او مکاری یې ناکامه کړه او اختلاف یې در کې پیدا کړ، که چېرې الله جل جلاله داسې نه وای کړی نو تاسې ته به نور زیان هم در اووښتی وای، اوس ستاسو لپاره غوره لاره دا ده چې زموږ اطاعت ومنئ، که داسې مو وکړل نو موږ به ستاسې له سیمې بلې خوا ته لار شو، که نه نو تاسې به له یوه داسې قوم نه ماتې وخورئ چې مرګ یې دومره خوښ دی خومره چې ستاسې ژوند خوښ دی، د ایراني عمالو په نامه یې هم همدغه راز لیک استولی و، ایراني پوځ حیره ته نږدې په انبار او عین التمر کې ډیره شوی و.

الانبار

خالد رضي الله عنه د حیره ښار د اسلامي پوځ د مرکز په توګه ټاکلی و، اوس د مسلمانو پوځیانو له پوځي اډې نه په منظمه توګه د ورځې پنځه ځلې د اذان او اقامت، غږ او ریدل کیده خالد رضي الله عنه د یو کال راهیسې په دغه ځای کې میشت و، پر دغه خت کې جریر بن عبد الله بجلي رضي الله عنه هم له خپل پوځ سره د ابوبکر صدیق رضي الله عنه په حکم د خالد رضي الله عنه پوځي اډې ته راغی خالد رضي الله عنه له څه مودې وروسته خپل پوځ

مرتب کړ او د انبار د ښار په لورې وخوځیده.

د اسلام د لښکرو د مقدمه الجیش مشر اقرع بن حابس رضي الله عنه و، نوموړی د جگړې د میدان ستر اتل وو، دی د یوه داسې خوی څښتن و چې له کفارو سره له جگړې نه پرته یې نور هیڅ نه خوښیدل له همدې امله کله چې هلته ور ورسیده نو سمدلاسه یې له دښمنانو سره جگړه پیل کړه، د انبار ښار د فرات سیند پر څنډه پروت دی دغه ښار په حقیقت کې یوه مضبوطه پوځي کلا وه چې څلورو خواو ته یې ژور، ژور خندقونه کنستل شوي وو، ایراني سپایان له پولادي زغرو سره د دې کلا د هر دېوال د ساتلو لپاره ټاکل شوي وو.

د دواړو خواو پوځونو په میدان کې سره مخامخ شول او جگړه پیل شوه، د جگړې له پیل نه مخکې اقرع بن حابس رضي الله عنه په خپل لښکر کې زر (۱۰۰۰) تنه تکړه غشي ویشتونکو ته وظيفه ورکړې وه چې د جگړې له پیل سره سم به تاسو د دښمن د مخکیني صف زر تنه په نښه کوئ او له سترگو پرته به یې په بل ځای نه ولئ، دغو زر تنو غشي ویشتونکو خپله ورسپارل شوې دنده په ښه توګه سرته ورسوله د الله جل جلاله په فضل یو غشی هم خطا نشو له دې امله د جگړې له پیل سره د دښمن له صف نه زرتنه رانسکور شول تورو ته لا چا لاس هم نه و وروړی د دښمن پوځ په دغه کار سره ډېر سخت وارخطا شو، له همدې امله مسلمانانو د دې ورځې نوم (ذات العیون) یعنې د سترگو ورځ ایښې ده، د ایرانیانو د پوځ مشر شیرزاد، چې د سابط والي و، د دغه راز بدې ورځې په لیدلو سره یې سمدلاسه د صلحي غوښتنه وکړه، خو د هغه د صلحي شرایط خالد رضي الله عنه ونه منل، له همدې امله جگړه بیا په ډېر شدت سره پیل شوه، ایرانیانو خپل خندقونه د مسلمانانو د تورې له خړپ نه لرې او خوندي ساتلي وو خالد رضي الله عنه سمدلاسه د لښکر ټول کمزوري اوښان او څاروي حلال کړل او د خندق په

يوه تنگه برخه کې يې واچول د خندق يوه برخه يې پرې ډکه کړه او مسلمانان پرې ورپورې وتل. په دغه ځای کې ايرانيانو بيا ډير شديد مقاومت پيل کړ، خو د مسلمانانو د الله اکبر، رپرډدونکو نارو او د تورو خرپ هغوی په شا وتنبول نږدې و چې تينستې ته يې اړ کړي، خو شیرزاد بيا هم د صلحې غوښتنه وکړه، خالد رضي الله عنه دا ځل د هغه د صلحې غوښتنه ومنله، د صلحې په تړون کې يو شرط دا وو چې دښمنان به له مال او اسباب نه پرته يوه داسې ځای ته رسول کيږي چې له هغه ځايه د خپل هېواد سرحد ته ور داخل شي، مسلمانانو د هغوی دغه شرط منلی و، له همدې امله يې شیرزاد له خپل لښکر سره د ايران سرحد ته ورساوه او د انبار ښار له ټول پوځي سامان سره مسلمانانو ته پاتې شوه، تر دې وروسته خالد رضي الله عنه د ښار شاوخوا کلي هم تابع کړل.

عين التمر

تر دې وروسته د اسلام دغه ستر فاتح او اتل خالد رضي الله عنه زېرقان نومي سړی د ښار د حاکم په توگه وټاکه او په خپله د عين التمر، په لورې وخوځېده، عين التمر يو ښکلی ښار و چې ايرانيانو پرې حکومت کاوه، له ايرانيانو سره د دغه ښار په ساتلو کې بني ثعلب نومي غير مسلمان عربی قبيله هم ملگرې وه، دغه قبيلې د نبوت د درواغزن مدعي شجاع پلوی کاوه، د ښار حاکم، د ايران د ساساني کورنۍ د بهرام چويين زوی مهران و، له هغه سره سربېره پر خپل لښکر د تمر او ثعلب قبيلې او زياد عقه بن عقه نومي سردار هم ملگری و، عين التمر ته چې د خالد رضي الله عنه د راتگ اواز راوړسېده، نو عقه مهران ته وويل، له عربو سره عرب په جگړه ښه

پوهیږي، ته موږ او خالد، سره پریږده موږ به په خپل منع کې سره پوه شو. عقه له غیر مسلمانانو عربو سره د خالد رضي الله عنه مقابلې ته راووت، دی لا پر اس سپور د خپل لښکر مخکې یوه خوا او بله خوا گرځیده او صفونه یې برابرول، چې ناڅاپه یې په بریښنا وزمه سرعت سره د خالد رضي الله عنه کمند په غاړه کې ورولوده، تر څو په ځان پوهیده بیا د خپل لښکر له مخې نه د مسلمانانو د لښکر مخې ته را رسول شوی وو، د هغه پاتې پوځ چې د خالد رضي الله عنه دغه حیرانوونکي کارنامه ولیده نو زړونه یې ونبوئیدل او له جگړې پرته یې په میدان کې د تیښتې گرد پورته شو. مسلمانانو یو زیات شمیر ترینه بندیان کړل.

مهران چې د خپلو عربو ملګرو د جگړې له دې ښندونکي ډرامې نه خبر شو، په هغه هم له ویرې خولې راغلي ښار یې پریښوده او وتښتیده، ماتې خوړلي عربان کلا ته ننوتل دروازې یې په ځان پسې وتړلې او له تسلیمیدو څخه یې انکار وکړ، د اسلام جنگیالي ورپسې شول او د کلا خلک یې له څلورو خواوو نه ایسار کړل پر دغه وخت خالد رضي الله عنه څو څو ځلې، هغوی صلحې ته را وبلل، خو هغوی له خپل ضد نه وانه وښتل، خالد رضي الله عنه ډېر په غوسه شو او جگړه یې پیل کړه، د کلا خلک چې د مسلمانانو د تورې خړپ ولیده نو له تسلیمیدو نه پرته یې بله چاره ونه لیده، له ښې سختې جگړې وروسته یې امان وغوښته، خو خالد رضي الله عنه د هغوی غوښتنه ونه منله، له یوې شیبې وروسته، هغوی مجبور شول چې له کوم شرط څخه پرته له کلا نه راوځي او وسله وغورځوي، تردې وروسته عقه او د هغه ځینې سپایان ووژل شول، د عین التمر کلا له یوې معمولې حملې وروسته فتحه کړای شوه.

کلا ته نژدې د عیسایانو یوه کلیسا وه چې څلویښت هلکان د عیسایي مذهب د زده کړې لپاره پکې اوسیدل هغوی چې له دغو حالاتو نه خبر شول

نو د کليسا دروازې يې پورې کړې، خو خالد رضي الله عنه نه يواځې دا چې هغوی ته امان ورکړ، ډېره مهرباني يې هم پرې وکړه. تر دې فتحې وروسته خالد رضي الله عنه غوښتل چې نور هم پر مخ ولاړ شي او شاوخوا سيمې د اسلامي خلافت مرکز ته تابع کړي، خو پر دغه وخت د عياض بن غنم رضي الله عنه يو ليک راغی چې د دومة الجندل، له ښار څخه يې خالد رضي الله عنه ته داسې ليکلي وو چې زما د دښمنانو د لښکر شمېر زښت زيات دی تاسو سمدلاسه زما مرستې ته راشئ د دغه ليک له لوستلو وروسته خالد رضي الله عنه، له خپل خاص لښکر سره د دومة الجندل، په لورې وخوځېده، په حيره کې يې قعقاع رضي الله عنه د حاکم په توگه وټاکه.

د دومة الجندل فتحه

د عياض رضي الله عنه په مقابل کې د عربو مغروره قبيلې لکه بني کلب، بني غسان، بني تنوخ او د بني ضخيم قبيلې مختلفو کورنيو، صف نيولی و، د جگړې په هکله د اکيدر بن مالک او جودي بن ربيعه ترمنځ اختلاف و اکيدر وويل چې جگړه کول عبث کار دی يا به صلحه وکړو، ضمناً يې دا هم ورته وويل: زه تر تاسو خالد رضي الله عنه ښه پيژنم، په اوسنۍ زمانه کې هيڅ څوک هم له خالد رضي الله عنه نه په جنگ ښه نه پوهيږي او نه د هغه هومره نیکمرغه دی، هر قوم چې له خالد سره مقابله کوي که شمير يې هر څومره وي نو اړومرو به له ماتې سره مخامخېږي نو له دې امله تاسو زما خبره ومنئ او له مسلمانانو سره صلحه وکړئ، اکيدر هغه سړی و چې د مؤته په جنگ کې خالد رضي الله عنه بندي کړی و او هغه بيا له رسول الله صلى الله عليه وسلم سره صلحه کړې وه خو جودي او د ښار نور خلک په دې

خبره ټينګ ولاړ وو چې ارومرو به له مسلمانانو سره جگړه کوونو له دې امله يې د اکيدر خبره ونه منله.

اکيدر هغوی سره د مخالفت له امله د هغوی ملګرتيا پرېښودله او غوښتل يې چې له دومة الجندل نه بهر کومې خوا ته لاړ شي له همدې امله د خالد پوځي اډې ته ورغی ځينې خلک وايي چې هغه يې وواژه خو ځينې نور روايتونه وايي چې هغه يې بندي کړ او مدينې ته يې وليږه. د عمر رضي الله عنه په وخت کې خلاص شو او له مدينې نه عراق ته لاړ او هلته يې عين التمر ته نږدې په دويمه، نومي ځای کې استوګنه غوره کړه او د ژوند تر پايه هماغلته اوسيده.

خالد رضي الله عنه له خپلو فاتحو مجاهدينو سره د دومة الجندل ښار بهرني خواته لاړ، په دې توګه له يوې خوا نه عياض بن ربيعه رضي الله عنه سنگر نيولی و او له بلې خوا نه يې د هغوی مخه نيولې وه، جودي بن ربيعه له يوه لښکر سره له کلا نه بهر راووت او له خالد رضي الله عنه سره مخامخ شو، پر همدغه وخت د هغه بل لښکر پر عياض رضي الله عنه حمله وکړه خو د الله مرسته او د مسلمانانو د سربښندنې نتيجه وه چې دواړو لښکرو ماتې وکړه، د خالد رضي الله عنه قهرمانو مجاهدينو جودي ابن ربيعه د لښکر مشر ژوندی ونيو، د هغه پوځ وغوښتل چې له ميدانه وتښتي او کلا ته ننوځي خو د کلا خلکو د مسلمانانو له ويرې نه دروازه بنده کړه. په همدغه شيبه کې د اسلام سپايان تورې په لاس ور ورسيدل، يو شمير يې ووژل او يو شمير نور يې بنديان کړل تر دې وروسته يې په کلا حمله وکړه د کلا دننه چې څومره جنگيالي اوسېدل هغه ټول يا ووژل شول او يا بنديان کړای شول.

حصيد، حنافس او مضيق

هغه وخت چې خالد رضي الله عنه په دومة الجندل کې په جگړه بوخت و، د حيره خلک چې د خپل مشر عقه په وژلو خواږدي وو د فارس پاچا ته يې وليکل چې له موږ سره له حيره نه د مسلمانانو په ايستلو کې مرسته وکړئ، د حيره عربو د ليک له امله د فارس دربار خپل دوه تنه پوځي افسران زر مهر، او زور ب له يوه جنگيالي لښکر سره د هغوی مرستې ته راوليږل دغه دوه افسران چې د انبار شاوخوا ته را ورسيدل، نو د حصيد او حنافس عربي قبائيلو ته يې وليکل چې تاسو هم له خپلو جنگياليو سره له موږ سره ملګري شئ، قعقاع رضي الله عنه چې په حيره کې د خالد رضي الله عنه پر ځای کار کاوه او له دې حاله خبر شو نو سمدلاسه يې عبد بن قحطبه رضي الله عنه د حصيد او عروه رضي الله عنه د حنافس په لوري وليږل، د دې لپاره چې د دغو دواړو عربو قبيلو لښکرې د فارس له لښکر سره يو ځای نشي هغوی دواړو د دغو عربو قبيلو لارې بندې کړې، په همدغه وخت کې خالد رضي الله عنه هم حيره ته راورسيده.

سره له دې چې خالد رضي الله عنه له دومة الجندل نه په دې نيت را خوځيدلی و چې د فارس د پاچا پر مرکز مدين باندې حمله وکړي خو کله چې دلته راغی او دا حالات يې وليدل نو د قعقاع رضي الله عنه په مشوره يې پر مدين باندې له حملې کولو نه د مخه دا غوره وگڼله چې لومړی دغه لښکر ته ماتې ورکړي، د همدې پريکړې پراساس، قعقاع بن عمرو رضي الله عنه، تميمي رضي الله عنه، او ابو لیلی رضي الله عنه په ډېره چټکۍ سره د زوریه او زرمهر د لښکرو په لور ورغلل له بل پلوه خالد رضي الله عنه ته دا خبر هم را ورسیده چې د عقه د وينې د بدل لپاره هذيل بن عمران په

مضیح نومې ځای کې لښکر راټول کړی دی او همدارنگه ربیع بن بحیر هم په تنی او بشرکي پوځونه راټول کړي دي او دا هڅه کوي چې د زر مهر او زوربه لښکرو سره یو ځای شي.

د دغو خبرونو له اوريدو څخه وروسته خالد رضي الله عنه هم له خپل زړور او جنگیالي لښکر سره په تمر نومې ځای کې له قعقاع رضي الله عنه او ابو لیلی رضي الله عنه سره یو ځای شو، له هغه ځای نه یې قعقاع رضي الله عنه حصید او ابو لیلی یې حنافس ته ولیږل.

د حصید جگړه

قعقاع رضي الله عنه چې حصید ته ورسیده، هلته یې ولیدل چې د زرمهر او زوربه لښکرو ښکر نیولی دی او د مقابلې لپاره ځانونه چمتو کوي، قعقاع له رسیدو سره سم پرې حمله وکړه په دې توګه یوه سخته جګړه پیل شوه، د فارسي لښکرو یو زیات شمېر خلک ووژل شول، قعقاع رضي الله عنه د یوې بریالۍ حملې په نتیجه کې د زر مهر سر په توره غوڅ کړ، زوربه د اسلام د یوه بل نومیالي او سربیندونکي مجاهد عسکته بن عبد الله رضي الله عنه له خوا نه ووژل شو، په دې توګه ایرانیانو ماتې وکړه او د وارخطایې په حالت کې یې په تیښته پیل وکړ، د تیښتې پر وخت یو زیات شمېر د مسلمانانو له خوانه ووژل شول او یو شمېر نور یې ژوندي ونیول یو زیات شمېر یې د تیښتې په حالت کې حنافس ته ورسېدل، هلته یې لا د پښو تناکې نه وې ښې شوې چې ابولیلی رضي الله عنه ور ورسېده، د حصید جګړه یې بیرته په ذهن کې را ژوندی شوه دلته هم له هغه راز تباهی او مرګ ژوبلې سره مخامخ شول لکه دا چې له دې ځای نه هم د یوه بوذرجمهر نومې افسر په مشرۍ مضیح ته وتښتیدل، هلته له هذیل بن عمران سره چې د نا مسلمانان عربي

قبيلو لښکريې راټول کړې و يو ځای شول.

خالد رضي الله عنه چې د فارس د لښکر د ماتې، تېښتې او په مضيح کې د هذيل بن عمران له لښکر سره د يوه ځای کېدو له حاله خبر شو نو په پرده کې يې قعقاع رضي الله عنه ابو ليلى رضي الله عنه، عبد رضي الله عنه او عروه رضي الله عنه د اسلام د لښکر افسرانو ته وليکل چې په يوه ټاکلي شپه ټول مضيح ته را ورسېږي په خپله هم په همغه ټاکلي نېټه مضيح ته روان شو.

د مضيح جگړه

د اسلامي پوځ ټول افسران په همغه ټاکلي شپه مضيح ته را ورسېدل، د شپې په تياره کې يې له څلورو ځوانه د هذيل پر لښکر يرغل وکړ، د هغوی ټولو د الله اکبر نعره د هذيل له ويدو لښکريانو نه واريار خطا کړ، کله يې چې د تکبير نارې تر غوږ شوې او سترگې يې وغړولې، نو له ځلنده تيرو تورو سره مخامخ شول، ځواران ډېر پريشانه او وارخطا شول، تر څو يې ځانونه خوځول، مسلمانانو بيا سم نيمايې له تورو نه تير کړي وو، د دغه لښکر زياته برخه ووژل شوه يوازې د هذيل د ډلې يو څو تنه په تېښته بريالي شول.

خالد رضي الله عنه ته دا څرگنده وه چې رييعه بن بحير، په ثنی او بشر نومې ځای کې له خپل لښکر سره ديره شوي دي، له همدې امله يې د مضيح له فتحه کولو نه وروسته سمدلاسه له قعقاع رضي الله عنه او ابوليلي رضي الله عنه سره يوه شپه وټاکله په خپله يې هم په همغه ټاکلي شپه ځان ثنی ته ورساوه او له درې ځوانو نه د رييعه په لښکر را پريوتل.

د ثنی او بشر فتحه

د ربیعہ په وېده لښکر ناخاپه د تورو تندر را ولوېده، د شپې تیاري او د تیرو تورو خړپ، دغه لښکریان دومره وارخطا کړل چې هیڅ یې هم له لاسه پوره نشول ټول لښکر د شپې تیاري او تیرو تورو وخوړ، څه جنگي وسایل او سامان چې په ښار کې وو، هغه د اسلام جنگیالیو ترلاسه کړل، چې د غنیمت د قانون پر اساس پنځمه برخه د جنگ له بندیانو سره مدینې منورې ته ولیږله د دې جگړې په بندیانو کې د ربیعہ بن بحیر، لور صابحه هم وه، هغه په مدینه کې علي رضي الله عنه په یوه واخیستله او په نکاح یې کړله، دې میرمنې نه د علي رضي الله عنه دوه اولاده عمر بن علي رضي الله عنه او رقیه بنت علي رضي الله عنها پیدا شول، عمر رضي الله عنه بن علي د پنځوس کلونو په عمر وفات شو.

تر دې فتحې وروسته خالد رضي الله عنه له بشر، نه د رحناب، په لور روان شو، په رحناب کې د عقه زوی هلال، له خپل لښکر سره موجود و، خو ملگرو یې چې د اسلام د لښکرو اواز واوریدله خپل مشر یې په میدان پرېښوده او په تیښته وټنټېدل، هلال چې دا حال ولېده، نو خپله یې هم ځان ټینګ نه کړای شو، په رحناب کې د اسلام له جنگیالیو سره هیڅا مقابله ونه کړه، له دې امله خالد رضي الله عنه د فراض د ښار په لوري وخوځیده.

د فراض جگړه

د خالد رضي الله عنه د ناخاپي او تباہ کوونکو بريدونو خبر د عراق په ټولو سيمه کې خپور شوی وه، له همدې امله د شاوخوا وړې غټې قبيلې چې په دښتو کې اوسيدلې، ډيرې سختې ویرې اخيستې وې، هغوی خپل خیر په دې کې ولېده چې له مسلمانانو سره صلحه وکړي.

په دې توگه به چې خالد رضي الله عنه لښکرې هر ځای ته رسيدلې نو د هغې سيمو اوسيدونکو به اسلام يا جزيې ته غاړه ايښودله خالد رضي الله عنه له خپل پوځ سره د فرات د سيند تر څنګ د شمالي سيمو په لور حرکت وکړ، په لاره کې زياتو قبيلو ورته د اطاعت سرونه تپت کړل په همدې ترڅ کې فراض ته ورسیده فراض هغه سيمه ده چې د شام، عراق او الجزيره بريدونه پکې سره يو ځای شوي دي دغه سيمه د عراق او شام په انتهايي شمالي برخه کې پرته ده، که عياض بن غنم دومة الجندل فتحه کړی وای، نو ښايي خالد رضي الله عنه دغه ځای ته نه وای راغلی، ځکه د ابوبکر رضي الله عنه نظر دا نه و چې شام او عراق دې دواړه فتحه شي هغه يوازې دا غوښتل چې د دواړو هيوادونو په سرحدي پولو کې دې چې له جزيره العرب سره نښتې دي، امن او صلحه وي چې ايرانيان او روميان له دغه لوري نه پر عربو بريد ونه کړای شي، خو الله جل جلاله ته دا منظوره وه چې دغه دواړه هيوادونه د خالد رضي الله عنه په لاس فتحه شي او د اسلام بيرغ پکې اوچت شي له همدې امله داسې اسباب او عوامل پيدا شول چې خالد رضي الله عنه تر دغه ځايه راشي او په دې توگه مسلمانانو ته له بري خوانه پر شام باندې د يرغل لاره پرانيستل شوه، د ايراني سرحدونو له لارې ورته پر روميانو باندې د بريد لاره خلاصه شوه، دا يو داسې معجزه وزمه کار و

چې د ابوبکر رضي الله عنه په خيال کې هم نه تيریده اخر دغه ستره کارنامه د عراق او شام فتحه د داسې اتل مسلمان په لاس سرته ورسیده چې په رېښتيا هم د عربو او عجمو ښځو د داسې زوی له راوړو نه عاجزې دي، خالد رضي الله عنه په فراض کې يوه مياشت تم شو.

په فراض کې له روميانو او ايرانيانو نه پرته ډيرې نا مسلمانې عربي قبيلې هم راټولې شوې وې، دغو ټولو په ګډه سره يو ستر لښکر جوړ کړی وه، دغه خلک د خپل لښکر په ځواک او بري دومره غره وو چې د اسلام د جنگياليو مجاهدينو مخې ته پخپله راووتل.

خالد رضي الله عنه هم په توندۍ سره ځان د فرات سيند غاړې ته ورساوه، لږه شيبه وروسته ډېره خونړۍ جګړه پيل شوه، د اسلام نومياليو مجاهدينو په دواړو لاسونو داسې تورې چلولې چې روميان ورته ګوته په غاښ شول او يوه شيبه وروسته يې په ډېره وارخطايۍ له ميدانه وتښتېدل، د هغوی تر څنګ ايرانيانو او عربو هم د خالد رضي الله عنه د ملګرو د تورې خرب ته ځان ټينګ نه کړای شو، هغوی هم له يوې شيبې وروسته ورپسې له ميدان نه ښې سېکې کړې، مسلمانان هم ورپسې شول د جګړې ميدان هم ښه پراخه وو، څومره چې هغوی تښتېدل، هومره دوی هم ورپسې و، خالد رضي الله عنه خپلو فاتحو مجاهدينو ته حکم وکړ چې تر څو ما امر نه وي کړی تر هغې مو خپلې تورې ښې بې دريغه چلوئ له همدې امله د دښمن د وژل شوو شمېر په دغه جګړه کې يو سل زره تنو ته رسېږي.

له دې سترې فتحې نه وروسته خالد رضي الله عنه تر لس ورځو پورې په فراض کې مېشت شو، تر هغې وروسته له خپل فاتح پوځ سره د ۱۲ هجري کال د ذی القعدې په ۱۵ نېټه بېرته حيره ته راستون شو.

پر شام باندي حمله

ابوبکر صدیق رضي الله عنه د ۱۳ هجري ۶۳۶ ميلادي کال په پيل کې پر شام باندي له خو خواوونه د حملې حکم ورکړ، ابو عبیده رضي الله عنه ته يې پر حمص باندي، يزيد بن ابوسفیان رضي الله عنه ته يې پر دمشق، شرحبیل رضي الله عنه ته يې پر اردن او عمرو بن العاص رضي الله عنه ته يې پر فلسطين باندي د حملې حکم ورکړی و. د دغو ټولو پوځي افسرانو تر قوماندې لاندې پوځ شمیر څلورويشت زرو تنو ته رسېده.

د اسلام دغه ننګيالي مجاهدين چې د عربو له بریدونو نه واوښتل نو قدم په قدم يې د روميانو له پوځ سره مقابلې پېښه شوه ځکه هغوی لا د منځه د جګړې لپاره ځان چمتو کړی و، پر دې سربېره د روم قيصر له ټول هېواد نه پوځونه راټول کړي وو او د جلا جلا افسرانو په مشرۍ يې د مسلمانانو مقابلې ته را استولي وو، د دغو حالاتو په نظر کې نيولو سره د اسلام افسرانو پریکړه وکړه چې ټول پوځونه بايد يو ځای شي او امير المؤمنين ابوبکر صدیق رضي الله عنه ته يې وليکل چې د مرستې لپاره نور پوځونه راوليږي له همدې امله خالد رضي الله عنه هم چې د عراق د فتحه کولو قومانده ورکړي شوې وه له هغه ځايه دمشق ته راوان شو، له بل پلوه د روم قيصر هم د مسلمانانو د مقابلې لپاره يو ستر پوځ راليږلی و، دغه پوځ چې اجنادين نومې سيمې ته راورسيده نو هماغلته يې د جګړې لپاره ترتيبات پيل کړل.

خالد بن وليد رضي الله عنه او ابو عبیده بن جراح رضي الله عنه له خپلو لښکرو سره د اجنادين په لوري وخوځيدل نورو افسرانو ته يې وليکل چې اجنادين ته ځان را ورسوي په دې توګه شرحبیل رضي الله عنه، يزيد رضي

الله عنه او عمرو بن العاص رضي الله عنه هم په خپل وخت اجنادين ته راوړسیدل، خالد رضي الله عنه تر ټولو د مخه حمله وکړه له یوې ډیرې اوږدې او خونړۍ جگړې وروسته چې درې زره مسلمانان پکې شهیدان شول فتحه وشوه دغه جگړه د ۱۳ هجري کال د جمادي الاول په ۲۸مه نېټه پېښه شوې وه.

خالد رضي الله عنه چې له دغې جگړې نه خلاص شو نو بېرته یې د دمشق لوري ته مخه وکړه، هلته چې ورسېده نو ښار یې له هرې خوا محاصره کړ، دغه محاصره د ابوبکر صدیق رضي الله عنه په وخت کې پیل شوه، خو فتحه یې د عمر رضي الله عنه په وخت کې پای ته ورسیدله.

د دمشق جگړه

دمشق د شام ستر مرکز و، څرنګه چې عریان له ډېرو پخوا زمانو نه د سوداګرۍ لپاره دمشق ته راتلل، نو د دغه ښار د عظمت او ښکلا اوازه په ټولو عربو کې خپره وه، له همدې امله خالد رضي الله عنه په ډېر اهتمام سره د ښار د کلابندۍ پلان جوړ او عملي کړ، د ښار د سترو دروازو د ساتنې لپاره یې هغه ستر ستر افسران وټاکل چې د شام د ګڼو ولایتونو د فتحه کولو لپاره ټاکل شوي وو، په دې توګه عمرو بن العاص رضي الله عنه د توما او شرحبیل رضي الله عنه د الفرادیس، ابوعبیده رضي الله عنه په الجاثیه دروازو باندې وټاکل شول، په خپله خالد رضي الله عنه، له پټخه زره پوځ سره باب الشرق ختیځې دروازې ته نږدې ډیره شو.

عیسایانو چې د دغې محاصرې انتظامات، ترتیبات او سختي ولېدله، نو همت یې بایلوده، د هغوی جاسوسان به د مسلمانانو د لښکر منځته راتلل او لیدل به یې چې پوځ په ډېر خوښۍ او خوږ سره د دې فتحې لپاره لیواله

دي هر سپايي د ثبات او ټينگار اتل ښکاري، خو سره له دې هم د روميانو زړونه په دې ډاډه وو چې هرقل لا ژوندي دی او له حمص نه مرستيال پوځونه را خوځيدلي دي.

خالد رضي الله عنه ضرار ته له دوه زره سورو سره حکم وکړ چې ته به د اسلام د لښکر د ساتنې لپاره شاوخوا ته گرځې راگرځې خو ضرار رضي الله عنه عرض وکړ، چې دغه کار خو بالکل زما د طبيعت خلاف دی، زه خو له دښمن سره مخامخ جگړې ته ليواله يم، خالد رضي الله عنه ورته وويل چې تاته اجازه ده هر چېرته دې چې دښمنان پيدا کول له تورې نه يې تيره.

عيسايانو فکر کاوه چې د عربو خلک د زغملو توان نه لري نو له دې امله که موږ لېرې شان جگړه اوږده کړو له يوې خوا به ژمی راشي او دا خلک به له يخنۍ نه تنگ شي او له بلې خوا به د قيصر پوځونه هم زموږ مرسته ته راشي، خو د دوی دواړه اميدونه له خاورو سره برابر شول، ځکه مسلمانانو د يخنۍ په وړاندې داسې مقاومت وښوده چې په حملو کې يې هيڅ کمي را نغی او له بل پلوه خالد رضي الله عنه دوی الکاح نومي افسر له يوه تکړه پوځ سره له دمشق نه يو ميل لرې وليږه چې که دمشق ته مرستيال پوځونه راشي مخه يې ونيسي او موږ پرې خبر کړئ له همدې کبله هرقل چې کوم پوځونه له حمص نه رالېږلي وو د هغوی مخه ونيول شوه جگړه له څلورو خوانه په ښار باندې پيل شوې وه، د دمشق خلک له هرې خوا نه کلابند وو، يو شمير خلکو يې د صلحې مشوره وکړه، خو د ښار مشر توما دغه خبره ونه منله.

په پای کې د ښار خلکو توما ته وويل چې موږ به تر څو پورې په دغه راز حالت کې ژوند کوو يا له کلا نه بهر شه او له دښمنانو سره مقابلې وکړه يا پاچا ته د مرستې لپاره ليک ور واستوه، توما هغوی ته وويل: کله چې مسلمانان پر ښار حمله وکړي نو موږ به د ديوالونو له سره پر هغوی باندې د غشو او تيږو باران جوړ کړو، په دې توگه به يو څو ورځې تيرې شي او مرستيال پوځونه به راوړسېږي، کله چې له مرکز نه دغه مرستيال پوځونه راوړسېدل نو بيا به له کلا

نه بهر پر هغوی یوه سخته حمله وکړه او ماتې به ورکړه.

یوه ورځ همدا سې تیره شوه خو بله ورځ د اسلام برمیالیو مجاهدینو له خلوږ خواوو نه پر کلا باندې د غشو او تیږو باران جوړ کړ، په دغه منځ کې د شرحبیل بن حسنه رضي الله عنه خو ملګري زخمیان شول او ایبان بن سعید رضي الله عنه په شهادت ورسیده د ایبان رضي الله عنه ښځې چې د خپل میره د شهادت خبر واوریده نو په وسله یې ځان سنبال کړ او د شرحبیل رضي الله عنه په لښکر کې داخله شوه، د ښار مشر توما چې د شرحبیل رضي الله عنه ملګري ټپیان او خواږه واړه ولېدل نو له خپل پوځ سره له دروازې نه بهر راووت شرحبیل رضي الله عنه چې توما ولېده نو خپلو ملګرو ته یې وویل چې لږ پر شا ولاړه شئ هغوی چې لږ پر شا ولاړل نو توما داسې فکر وکړ چې مسلمانانو شکست خوړلی دی او تېښتي، خو یوه شېبه وروسته د اسلام جنګیالي بیرته د توما له ملګرو نه راتاو شول، د ایبان بن سعید رضي الله عنه ښځه هم لږ شان لرې ولاړه وه پر دښمنانو یې د غشو باران جوړ کړی وه، د هغې یو ګوزار هم نه خطا کېده.

توما چې لږ رامنځ کې شو نو له شرحبیل رضي الله عنه سره مخامخ شو، دواړو خپلې تورې له ټیګې نه راوايستلې او پر یوه بل یې ګوزارونه پیل کړل، توما په پرله پسې توګه په شرحبیل رضي الله عنه ګوزارونه کول، خو شرحبیل رضي الله عنه هم په ډېره مېړانه دفاع کوله، پر دغه وخت د سعید بن ایان رضي الله عنه ښځې د توما سترګه په نښه کړله، او د غشي په یو ګوزار یې پرې سوری کړه، په دغه کار سره توما د وار خطایۍ په حالت کې پر شا ولاړ او له خپل لښکر سره یې د کلا په لوري منډه کړه مسلمانان هم ورپسې شول، خو کلا ته چې ورنږدې شول نو د کلا خلکو پرې له پاسه د تیږو او غشو باران جوړ کړ په دغه القاء تلغاو کې توما بیرته له خپل لښکر سره کلا ته ننوت او دروازې یې په ځان پسې وتړلې خو ورځې وروسته د اسلام دښمنانو د شپې له خوا نه له هرې دروازې نه یوه یوه رساله پر مسلمانانو باندې د شبخون لپاره راولېږله خو

خالد رضي الله عنه کله دومره بې خبره وو چې دښمن يې په دومره معمولي پلان رابښکيل کړای شي، هغه مخکې تر مخکې په هره خيمه کې وسله وال ساتونکي ټاکلي وو، هغوی په ډېر دقت سره څوکۍ کوله سربېره پر دې يې ضرار بن ازور رضي الله عنه هم له دوه زره سپرو سره د دغه کار لپاره ټاکلی و، له همدې امله څنگه چې دښمنان له کلا نه را ووتل، مسلمانانو ورته ځانونه چمتو کړل له هرې خوا نه يې په ډېره مېړانه ورسره مقابله وکړه، په زرگونو تنه دښمنان په دغه شپه ووژل شول، په دغه جگړه کې د شرحبيل رضي الله عنه مېړانه د ستاينې وړ ده.

د دمشق فتحه

د شپې له ناڅاپي يرغل نه چې دغه جگړه پيل شوه ټوله ورځ يې دوام وکړ، د اسلام دښمنانو په زرگونو مړي په ميدان کې پريښودل او دې ته اړ شول چې بېرته کلا ته ننوزي، د هغوی مشر توما چې د خپل لښکر ماتې وليده چې کلا ته گوډ او مات راننوتل نو ډېر سخت خپه شو او ويرې واخيست، هغه دا گومان کاوه چې د شپې په همدغه ناڅاپي حمله به د مسلمانانو کار پای ته ورسوم، خو سربېره پر دې چې مسلمانان يې د کلا له دروازونه يو گام په شا تگ ته اړ نه کړای شول، پخپله يې هم ډېر مالي او ځاني تاوان وليده. د کلا نورو مشرانو چې د جگړې نتيجه وليده، په ډېره غوسه يې توما ته وويل، موږ خو مخکې درته ويلي وو چې مسلمانانو ته په جگړه کې څوک ماتې نشي ورکولای. که اوس هم ته زموږ د صلحې مشوره نه منې نو موږ به پخپله له مسلمانانو نه امان وغواړو، توما هم چې د جگړې نتيجه يې د ثبات پېښې ښويولې وې، د هغوی مشورې ته له ناچارۍ نه غاړه کيښوده، ابو عبيده رضي الله عنه ته راغی او د صلحې غوښتنه يې وکړه، ابو عبيده رضي الله عنه د هغه د صلحې غوښتنه ومنله خو خالد رضي الله عنه د

صلحې له تړون نه خبر نه و، هغه په خپل خاص جنگي مهارت سره ختيځه دروازه ماته کړه او ښار ته له خپلو تورزنو سره ورننوت په يوه شيبه کې يې د اسلام په زرگونو دښمنان له تورو تېر کړل.

ابو عبيده رضي الله عنه چې دمشق ته د خالد رضي الله عنه له ننوتلو نه خبر شو نو سمدلاسه يې هغه د صلحې له تړون نه خبر کړ، خالد رضي الله عنه په دې خبره حيران شو چې دا څنگه صلحه شوه، موږ خو ښار ته د تورې په زور را ننوتلي يو، خو په پای کې دا پرېکړه وشوه چې توما او د هغه ملگري دې له کلا نه ووځي، په دې توگه د دمشق ښار د اسلام د ننکياليو مجاهدينو په لاس فتحه شو د دې پر تمينې فتحې خبر د غنيمت له مال سره د اسلامي خلافت مرکز ته واستول شو.

د خلافت مرکز ته د استازي له رسيدو نه خو ورځې د مخه امير المؤمنين ابوبکر صديق رضي الله عنه وفات شوی وه او د هغه پر ځای عمر رضي الله عنه د خلافت چارې سنبال کړې وې هغه چې د دغې سترې فتحې خبر واوریده نو ډېر خوښ شو.

د شام عامل

د اسلام د دغه ستر فاتح او مجاهد جنرال خالد بن وليد رضي الله عنه د تورې په څرپ سره تر شپاړسم هجري کال پورې ټول شام د اسلامي خلافت يوه برخه شوه، د شام تر فتحه کولو وروسته د دې خبرې لپاره هم ضرورت و، چې هلته د خلافت له خوا نه يو تورزن او مدبر حاکم وټاکل شي چې دغه نوی مسلماننه سيمه اداره او کنترول کړای شي، په دغه کار کې هم خالد رضي الله عنه پوره پوره برخه واخيستله، د شام خلکو ته که د خالد رضي الله عنه د تورې جوهر د جگړې په ميدان کې ښکاره او تثبیت شوی و نو، د

حکومت په تدبیر او سالمه اداره کې هم د هغه په اسلامي اخلاقو او جوهر معترف شول، خالد رضي الله عنه د اسلامي خلافت د دربار له خوا نه د شام د هغې برخې عامل يعنې ستر حاکم وټاکل شو چې د روم د پاچا هرقل د امپراطورۍ بريدونه ترې نه پيل کيږي، خالد رضي الله عنه په دغه سرحدي سيمه کې چې کلونه کلونه يې د روميانو د برچې او نېزې تر سيورې لاندې ژوند کړی وه داسې نظم او انتظام منځته راوسته چې هيڅکله هم چا د فتنې او شرارت را منځ ته کولو ته زړه نښه نه کړای شو.

خالد رضي الله عنه کابو په يو سلو پنځه ويشت (١٢٥) جگړو کې ګډون کړی وه، حملې يې کړي دي او مقابلې يې کړي دي، د هغه وخت حمله او يا دفاعي مقابله هم د نن ورځې د جنرالانو په څېر نه وه چې د ميز پر سر د جگړې نقشه او پلان جوړ کړي او په خپله ورته په کوم ګوښه ځای (Operation Room) يا د عملياتو خونه کې بې غمه او خوندي ناست وي.

د خالد رضي الله عنه زياتره جگړې داسې دي چې په هغو کې تر هر چا مخکې دی د جگړې ميدان ته ور وتلی دی او د دښمن له خطرناکو اتلانو سره يې پنجه ورکړې ده، د مړته په جگړه کې د خالد رضي الله عنه په لاس کې نهه (٩) تورې ماتې شوې وې، لکه څنګه چې درنو لوستونکيو ولوستل په زياتره جگړو کې د هغه يوې خطرناکې او بريالۍ حملې او بې سارې شجاعت د جگړې د بري او ناکامۍ پريکړه کړي ده، د دښمن د لښکر د نومياليو سردارانو سرونه د خالد رضي الله عنه په لاس له سره پيل شوي دي او په نتيجه کې، د نور لښکر د ارادې ماني نږدې ده، د يوه روايت پر اساس د هغه په ټول وجود کې داسې ځای نه وه چې د زخم او ټپ نښه پرې نه وي، هغه ددې لپاره په دومره جوس او خوږ جهاد کاوه او د دښمن د لښکر د تيرو تورو څنګل ته به يې ور دانګل چې د شهادت لوړ مقام يې په نصيب شي.

د خالد رضي الله عنه غزل

په اولسم (١٧) هجري کال کې د شام له فتحې نه وروسته د خالد رضي الله عنه د غزل مسئله هم يوه ډېره ستره پېښه ده.

په دغه برخه کې د عامو مورخينو نظر دا دی چې عمر رضي الله عنه د خلافت د چارو له سنبالولو سره سم لومړی حکم د خالد رضي الله عنه د معزولۍ په برخه کې صادر کړ، خو دا خبره سمه نه ښکاري.

حقيقت دا دی چې عمر رضي الله عنه له ډيرې مودې راهيسې د خالد رضي الله عنه د ځينې بې اعتداليو له امله ناراضه وو، خو سره له دې يې هم د خلافت په پيل کې هغه ته هېڅ هم ونه ويل د خالد رضي الله عنه دا عادت وو چې د لښکر د خرڅ او مصارفو پانې او اسناد به يې د خلافت دربار ته نه لېږل له همدې امله عمر رضي الله عنه هغه ته وليکل چې په راتلونکي کې دې مسئلې ته پاملرنه وکړې خو په ځواب کې خالد رضي الله عنه ورته ليکلي وو چې زه د ابوبکر رضي الله عنه له زمانې راهيسې همداسې کوم اوس له خپل پخواني عمل نه نشم او وبستلای څرگنده خبره ده چې د عمر رضي الله عنه په څېر خليفه دغه راز خود مختاري نشوای زغملای په داسې حال کې چې د بيت المال د پيسو مسئله هم په کې وي، له همدې امله يې خالد رضي الله عنه ته وليکل چې ته يوازې په دې شرط سپه سالار پاتې کيدای شې چې د پوځ د مصارفو حساب تل د خلافت مرکز ته را واستوي خالد رضي الله عنه دغه شرط نه ومنلی همدا لامل و چې هغه يې د پوځ له سپه سالارۍ نه معزول کړ، حافظ ابن حجر رحمه الله دغه پېښه په الاصابه نومې کتاب کې د خالد رضي الله عنه د پېژندنې په برخه کې په تفصيل سره ليکلې ده، خو سره له دې يې هم هغه بالکل نه و معزول کړی بلکې د

ابو عبیده رضي الله عنه امین الامت تر قوماندې لاندې و. تر دې وروسته په همدغه کال ۱۷ هجري ۶۳۸ میلادي یوه بله پېښه داسې وشوه چې خالد رضي الله عنه یو شاعر ته لس زره روپۍ انعام ورکړ. کاتبانو دغه پېښه عمر رضي الله عنه ته ولیکله، عمر رضي الله عنه ابو عبیده بن الجراح رضي الله عنه ته ولیکل چې که خالد رضي الله عنه دغه پیسې له ځانه ورکړي وي نو اسراف یې کړی دی او که د بیت المال له پیسو نه یې ورکړي وي نو خیانت یې کړی دی، په دواړو صورتونو کې د عزل وړ دی.

د خالد رضي الله عنه د عزل کیفیت هم د اوریدو وړ دی. د خلافت هغه استازي چې د خالد رضي الله عنه د عزل مکتوب راوړی وه، له هغه نه یې په عام مجلس کې پوښتنه وکړه، چې دا انعام تا له کوم ځایه ورکړ؟ که خالد رضي الله عنه په خپله تېروتنه اقرار کړی وای نو د عمر رضي الله عنه حکم دا و چې له سزا نه یې تېر شي، خو هغه د خپلې تېروتنې منلو ته چمتو نه و، د خلافت استازي مجبوراً د عزل د علامې په توګه د هغه له سره خولۍ رابښکته کړه او د هغه د سر غړونې په توګه یې د هغه پگړۍ د هغه له غاړې نه تاوه کړه.

د دې پېښې ساری د نړۍ په تاریخو کې نه لیدل کېږي چې دومره ستر سپه سالار چې ساری یې په ټوله اسلامي نړۍ کې لاس ته چې په ګرده نړۍ کې هم نه لیدل کیده او هغه چې تورې او میړانې یې د ارتداد د وخت د فتنې ریښې داسې له بیخه ایستلې وې چې تر مودو مودو پورې یې چا نوم پر خوله نشوای اخیستلای.

هغه چې د تورې خړپ یې تل د جګړې نقشه او مخه د اسلام په ګټه بدله کړې وه. هغه چې د کفر په وړاندې یې په (۱۲۵)، یو سلو پنځه ویشت جګړو کې برخه اخیستې وه، هغه چې په تورې سره یې د شام او عراق د قسمت پرېکړه شوې وه او بالاخره هغه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته د

سيف الله لقب ورکړی وه.

هغه ته نن د خلافت د يوه معمولي استازي له خوا نه د خپل فاتح لښکر په منع کې په دې توګه سزا ورکول کېده او د هغه له خولې نه اه او سپن قدرې هم ونه وت، دغه پېښه له خواړخه د غور وړ ده.

له يوې خوا نه خو د دومره ستر سپه سالار نیک نفسي او حق پرستي ښيي، له بلې خوا نه د عمر رضي الله عنه خلافت د عدالت، د نظم او د سپلين برم او جلال ښيي، چې خالد رضي الله عنه د عراق او شام فاتح د يو سلو پنځه ويشت (۱۲۵)، جګړو فاتح جنرال سره حساب کولای شي او هغه ورته غاړه ږدي، له دې پېښې نه د دغه وخت د اسلام د مجاهدينو د شرعي اطاعت احساس هم ښه څرګنديدای شي.

خالد رضي الله عنه چې مدينې ته راغی نو د عمر رضي الله عنه حضور ته راغی او ورته ويې ويل: ای امير المؤمنين! قسم په الله جل جلاله تاسو زما په برخه کې انصاف نه دی کړی.

عمر رضي الله عنه ترې نه پوښتنه وکړه: تاسره دومره شته د کومه شول؟
خالد رضي الله عنه وويل دا ټول زما د غنيمت برخه ده که له اويازره روښونه چې زما برخه ده هر څومره زياتې شوې زه به هغه بيت المال ته تحويل کړم.

له حساب نه وروسته شل زره روپۍ زياتې شوې، سمدلاسه يې بيت المال ته تحويل کړې.

عمر رضي الله عنه د خالد رضي الله عنه په دغه شريفانه عمل ډېر خوښ شو او ورته ويې ويل: خالد! په الله جل جلاله قسم چې ته ماته ګران يې او زه ستا عزت هم کوم.

تر دې وروسته عمر رضي الله عنه خپلو ټولو عاملينو ته ليکونه ولېږل چې ما خالد رضي الله عنه د خيانت له امله نه دی معزول کړی او نه ترې نه زه

ناراضه يم ريښتيا خبره دا ده چې له ډيرې مودې راهيسې لېدل چې ورځ په ورځ ورسره د خلکو مينه د يو فاتح سپه سالار په توگه زياتيږي، ما له دې امله د هغه معزولول غوره وگڼل چې خلک په دې پوه شي هر څه الله جل جلاله کوي، د دغو پېښو په نظر کې ټولو سره يوه نکته سنج او دقيق سړی په اسانۍ سره پوهيدلای شي چې د خالد رضي الله عنه ۰ عزل اسباب او عوامل څه وو او څه مصالح پکې پټ وو.

خو خالد رضي الله عنه د هغه په لښکر کې د يوه ځلانده او فاتح ستوري په حيث ځلېده او تر پخواني لازيات ايتار او قرباني يې په هر جگړه کې بنسټه

د خالد رضي الله عنه وفات

خالد سيف الله رضي الله عنه به د ژوند په پای کې هر چاته خپل زخمونه وربښودل او ويل به يې، افسوس زه داسې مرم لکه کوم ډارن انسان چې ومري او يا کوم اوښ خپلې وروستۍ سلگۍ وهي، زما ارزودا وه چې زه د جگړې په ميدان کې شهيد شم.

د اسلامي نړۍ دغه ستر مجاهد او فاتح جنرال، خالد بن وليد رضي الله عنه د شهادت په اسره له دې فاني دنيا نه نيمه خوا ولاړ او په ۲۱ هجري کال کې د خپل حقيقي خالق حضور ته ورغی.

امير المؤمنين عمر فاروق رضي الله عنه د توريالي خالد رضي الله عنه په مړينه ډېر خواشینی و، اوښکې يې بالکل نه دريدلي، ويې فرمايل:

دغه زيان د ټولو مسلمانانو لپاره د تلافي او جبران وړنه دی، هغه خالد رضي الله عنه د اسلام لپاره ستره فاتح او د دښمنانو لپاره يو ستر شکست او دهشت و، کله چې عمر فاروق رضي الله عنه د خالد رضي الله عنه جنازي ته حاضر شو نو پر مبارک مخ يې د اوښکو سېلاب را روان و.

ماخذونه

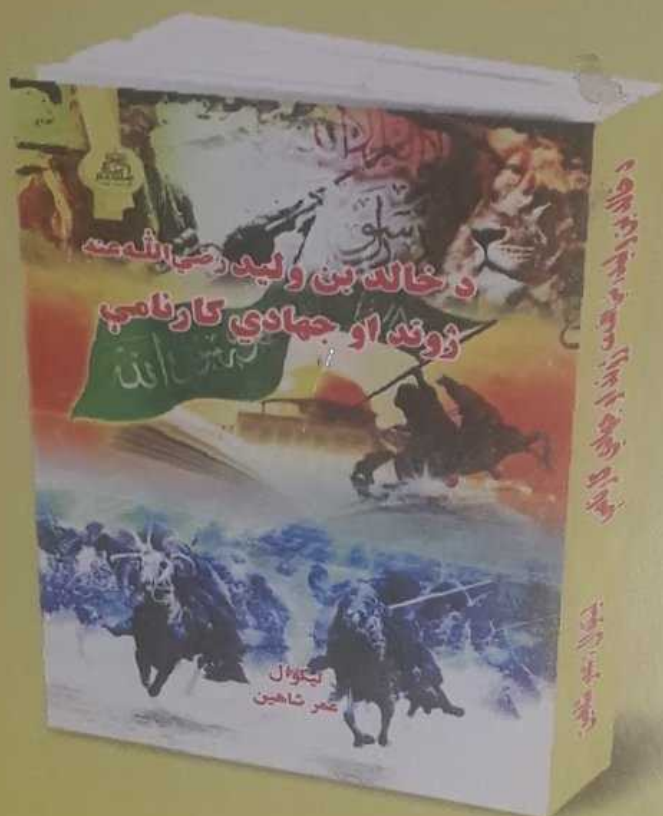
- ١- القرآن الكريم
- ٢- اسد الغابه في معرفة الصحابه، ابن اثير ابي الحسن علي، د چاپ ځای دارابن حزم لبنان بیروت، د چاپ کال ۱۴۲۵ هـ ق.
- ٣- الاصابه في تميز الصحابه، ابن حجر العسقلاني، د چاپ ځای دارالفکر لبنان بیروت، د چاپ کال ۱۴۲۸ هـ ق.
- ٤- البدايه والنهايه، ابن کثیر ابي الفداء اسماعیل د چاپ ځای دارابن حزم لبنان بیروت د چاپ کال ۱۴۳۰ هـ ق.
- ٥- حياة الصحابه، کاندهلوي محمد يوسف، د چاپ ځای دارالحديث القاهرة د چاپ کال ۱۴۲۸ هـ ق.
- ٦- روشن ستاره مفتي عبدالستار، د چاپ ځای اداره تالیفات اشرفیه ملتان پاکستان، د چاپ کال ۲۰۰۸ م.
- ٧- د اسلام څلور ستر فاتحین، ستانکزی محمد نسیم، د چاپ ځای مسلم څپرندویه ټولنه جلال اباد د چاپ کال ۱۳۹۴ هـ ش.

نن ۱۳۹۷/۵/۱۱ نیمه ساعت AM 12:37

بانډې کار سکمل مشوره

پي ډي ايف کورونکي: حضرت الله سلطانزي

Fb: EZatullahsultanzai

چاپ چارې:

د مسلم خپرنډويه ټولنې تخنيکي څانګه

۰۷۹۳۰۳۰۶۷۷-۰۷۹۳۰۷۳۰۸۰

muslim_pub@yahoo.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library